

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jakob Melander

Kontrolljusteringsmekanismer i aktiebolag - Särskilt om verkan av röstbindningar

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Katarina Olsson

Termin för examen: Period 1 VT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och material	9
1.4 Forskningsläge	11
1.5 Avgränsningar	12
1.6 Disposition	13
2 AKTIEBOLAGET OCH DESS ORGAN	14
2.1 Inledning	14
2.2 Bolagsorganen	14
2.3 Majoritetsprincipen	16
2.4 Minoritetsskyddet	18
2.5 Klander av stämmobeslut	19
2.6 Sammanfattning	21
3 KONTROLLJUSTERING AV MAKTEN I AKTIEBOLAGET	22
3.1 Inledning	22
3.2 Bolagsordningsfriheten	22
3.2.1 Modifikation av majoritetsprincipen genom röstvärdesdifferentiering	25
3.2.2 Modifikation av majoritetsprincipen genom rösträttsbegränsningar	26
3.3 Aktieägaravtal	27
3.3.1 Röstbindingklausuler	28
3.3.2 Splitringsförbudet	30
3.3.3 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen	32

3.4	Sammanfattning	34
4	PARTSAUTONOMIN MELLAN AKTIEÄGARE	35
4.1	Inledning	35
4.2	Principen om samtliga aktieägares samtycke	35
4.3	Partsautonomin i aktieägaravtal	36
4.4	Tolkning av aktieägaravtal	38
4.5	Synpunkter i doktrin beträffande avtalsfriheten i aktieägaravtal	41
4.6	Särskilda ogiltighetsnormer och de absolut obligatoriska normerna	45
4.7	Röstbindningsklausuler som ett oskäligt avtalsvillkor	49
4.7.1	Oskälighetsbedömning för röstbindningsklausuler som avser obligatoriska normer	50
4.7.2	Oskälighetsbedömning för röstbindningsklausuler som avser absolut obligatoriska normer	52
5	SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATS	55
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	59
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	65

Summary

This thesis examines the different methods shareholders can use in order to adjust the effects of the principle of majority, which the Companies Act stipulates for decision-making on the general meetings. Shareholders can use the articles of association and shareholder agreements to impact on the decision-making on the general meetings in various ways. Typically, these type of control instruments are used for the purpose of further concentrating the power of the majority shareholders in publicly traded companies, while such control instruments usually are being used to accomplish a spread of power in private companies.

It is possible to impose different voting values between different classes of shares and restrictions on voting rights through the articles of association. The different types of control instruments that can be imposed through the articles of association is restricted by the Companies Act. Therefore, shareholder agreements are often used between the parties in order to contractually regulate the decision-making on the general meetings.

Voting clauses are common in shareholder agreements. Through such a clause, the shareholders are contractually bound to vote their shares in accordance with the shareholder agreement. Whether or not it is possible to legally bind the parties of the shareholder agreement to vote for a decision that is not in accordance with peremptory provisions of the Companies Act is up for debate. Some claim that such voting clauses are automatically deemed as void. This thesis examines this claim by using the legal judicial method.

For a clause to automatically be deemed as void there must be an expressed applicable legal provision or a contractual invalidity standard imposing such invalidation to the clause. Otherwise the legal effect of such voting clauses is to be handled by the provisions of section 36 of the Contracts Act.

There is no expressed applicable legal provision imposing invalidity to such voting clauses. However, voting clauses may be deemed as void by a contractual invalidity standard depending on which peremptory provision of the Companies Act the voting clause violates. The peremptory provisions of the Companies Act can be divided into two different categories: those aimed at protecting the rights of the shareholders and those aimed at protecting external interests. It is only the latter category that can lead to the voting clause automatically being deemed as void.

Sammanfattning

Denna uppsats redogör för de kontrolljusteringsmekanismer som aktieägare kan använda sig av för att på olika vis justera verkan av den aktiebolagsrättsliga majoritetsprincipen. Aktieägare kan använda sig av bolagsordningen och aktieägaravtal för att på olika sätt inverka på bolagsstämmans beslutsfattande. Typiskt sett används kontrolljusteringsmekanismer i ett maktkoncentrerande syfte i börsnoterade aktiebolag, medan sådana ofta används för att åstadkomma en maktspredning i privata aktiebolag.

Genom bolagsordningen är det möjligt att införa röstvärdesdifferentiering mellan olika aktieslag samt rösträttsbegränsningar. De typer av kontrolljusteringsmekanismer som kan införas genom bolagsordningen är dock begränsad. I praktiken används därför ofta aktieägaravtal för att mellan avtalsparterna obligationsrättsligt reglera beslutsfattandet inom bolaget.

Röstbindningsklausuler är vanligt förekommande i aktieägaravtal. Genom en sådan klausul åtar sig aktieägarna obligationsrättsligt att utnyttja den rösträtt som är knuten till aktieinnehavet på ett visst sätt. Den obligationsrättsliga verkan av röstbindningsklausuler som syftar till att förpliktiga avtalsparterna att rösta för beslut som står i strid med tvingande aktiebolagsrättsliga bestämmelser är till viss del oklar. Vissa menar att sådana röstbindningsklausuler per automatik blir ogiltiga. Genom att använda mig av den rättsdogmatiska metoden har jag utrett detta påstående.

För att en avtalsklausul ska vara ogiltig per automatik krävs det att klausulen träffas av en ogiltighets sanktion eller en avtalsrättslig ogiltighetsnorm. I annat fall får den obligationsrättsliga verkan av klausulen bedömas utifrån 36 § AvtL. Röstbindningsklausuler träffas inte av någon ogiltighets sanktion, men kan komma att träffas av en ogiltighetsnorm beroende på vilken typ av tvingande aktiebolagsrättslig bestämmelse som

kränks genom röstbindningsklausulen. De tvingande aktiebolagsrättsliga bestämmelserna kan delas upp i två kategorier: de som syftar till att skydda aktieägarna och de som syftar till att skydda externa intressen. Det är enbart den senare typen av aktiebolagsrättsliga bestämmelser som kan leda till att en röstbindningsklausul blir ogiltig per automatik.

Förord

Jag minns första dagen på juristprogrammet som om det vore igår. En överfylld föreläsningssal med nyblivna juriststudenter fick höra att tiden på juristprogrammet skulle flyga förbi. Jag tror det var fler än jag som kände sig någorlunda skeptiska till det påståendet. När jag ser tillbaka på min tid som student på juristprogrammet kan jag enbart konstatera att tiden verkligen har flugit förbi. Helt plötsligt står jag här med ett färdigt examensarbete, redo att ge mig ut i det stundande yrkeslivet.

Jag vill rikta ett stort tack till alla vänner i Lund som har förgyllt min studietid, ett tack till mina kära föräldrar för allt stöd ni gett mig under studietiden och sist men inte minst ett tack till Katarina Olsson för värdefull handledning under arbetets gång.

Helsingborg, maj 2019

Jakob Melander

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

De bestämmelser i aktiebolagslagen som reglerar hur aktiebolaget ska styras, vilka beslut som får fattas och hur dessa beslut ska fattas kan för många aktieägare ofta framstå som ett hinder för ett effektivt företagande.¹ Bestämmelserna omfattar samtliga aktiebolag oavsett storlek, verksamhetsinriktning och bakomliggande ägarstrukturer. Faktorer av sådant slag har en stark inverkan på vad som utifrån aktieägarnas perspektiv framstår som en ändamålsenlig reglering av maktförhållandena inom bolaget.² Maktfrågan i bolaget är ofta av väsentlig betydelse för aktieägares vilja att investera pengar i aktiebolaget.³

Verkningarna av de aktiebolagsrättsliga bestämmelserna kan endast i viss mån modifieras genom intagandet av bestämmelser i bolagsordningen. Bolagsordningen förmår inte alltid att i tillräcklig grad tillfredsställa aktieägarnas önskemål av kontrolljustering.⁴ Aktieägaravtal är därför mycket vanliga och innehåller ofta bestämmelser som syftar till att på olika vis anpassa maktfrågan i bolaget på ett sätt som passar avtalsparterna.⁵

Genom att avtalsrättsligt föreskriva en annan ordning för beslutsfattande än den som framgår ur aktiebolagslagen kan aktieägarna reducera sin investeringsrisk till en för dem acceptabel nivå.⁶ En vanlig mekanism för att åstadkomma en kontrolljustering av maktförhållandena i bolaget är genom användandet av röstbindningsklausuler i aktieägaravtalen.⁷

¹ Sandström (2012) s. 82.

² Arvidsson (2010) s. 66.

³ Sandström (2012) s. 82.

⁴ Lindskog (SvJT 2011) s. 265.

⁵ Sandström (2012) s. 82 f.

⁶ Westerlund (2018) s. 118.

⁷ Sandström (2012) s. 82 f.

I vilken mån röstbindningsklausuler för med sig obligationsrättslig verkan mellan avtalsparterna är till viss del oklar. Röstbindningsklausuler stipulerar ofta en skyldighet för avtalsparterna att på bolagsstämman utnyttja den rösträtt som är knuten till aktierna i enlighet med ett tidigare fattat beslut av avtalsparterna.⁸ Det intressanta med denna typ av röstbindningar är att beroende på vad beslutet avser kan röstbindningsklausulen vara tänkt att förpliktiga avtalsparterna att rösta för sådana beslut som kan komma att stå i strid aktiebolagsrätten. Förhållandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt ställs därigenom på sin spets.

I yttrandet över förslaget till den nuvarande aktiebolagslagen uttalar Lagrådet följande: ”I anslutning till det anförda noterar Lagrådet att remissen inte heller berör den likartade och likaledes viktiga frågan i vad mån ett aktieägaravtal är giltigt om hur rösträtten skall utövas vid bolagsstämman och i bolagsstyrelsen”.⁹ I doktrin tycks det råda samstämmighet om att röstbindningsklausuler under vissa förutsättningar för med sig obligationsrättslig verkan mellan parterna. Det råder däremot inte konsensus kring i vilken mån och hur långtgående sådana klausuler kan vara för att föra med sig obligationsrättslig verkan mellan parterna.¹⁰ Aktieägaravtal är praktiken mycket vanliga, gränsdragningen mellan tillåten och otillåten röstbindning är därför i min mening högaktuell.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att redogöra för de alternativ som står till buds för aktieägare som av olika anledningar vill frånträda eller justera effekterna av majoritetsprincipen och därigenom åstadkomma en justering av makten i bolaget. Denna uppsats kommer främst fokusera på att analysera och redogöra för hur långtgående avtalsfriheten i aktieägaravtal sträcker sig, särskilt i förhållande till röstbindningsklausuler som stipulerar en skyldighet

⁸ Stattin & Svernlöv (2013) s. 42 f.

⁹ Prop. 2004/05:85 s. 1397 f.

¹⁰ Arvidsson (2010) s. 59 ff.

för aktieägare att rösta för ett beslut som på ett eller annat sätt står i strid med tvingande aktiebolagsrättsliga bestämmelser.

För att uppfylla syftet med uppsatsen ska följande frågor besvaras:

1. Vilka kontrolljusteringsmekanismer kan aktieägare använda sig av för att på olika sätt justera verkan av majoritetsprincipen?
2. Är röstbindningsklausuler som står i strid med tvingande aktiebolagsrättsliga bestämmelser per automatik ogiltiga eller fordras en oskälighetsbedömning i det enskilda fallet för att avgöra huruvida en sådan klausul för med sig obligationsrättslig verkan?

1.3 Metod och material

Vid val av metod bör syftet med uppsatsen vara styrande. Denna uppsats har till huvudsyfte att fastställa gällande rätt avseende ett rättsligt problem med anknytning till både associationsrätt och avtalsrätt. En metod som lämpar sig väl med en uppsats av de-lege-lata-karaktär är den rättsdogmatiska metoden.¹¹

Den rättsdogmatiska metoden syftar till att lösa ett rättsligt problem genom att tillämpa en särskild rättsregel på det rättsliga problemet.¹² Metoden fungerar därmed som ett verktyg för att beskriva och systematisera den gällande rätten.¹³ För att en tillämpning av den rättsdogmatiska metoden ska mynna ut i en lösning på det rättsliga problemet ska den generella regeln som är tillämplig i en viss situation först fastställas, sedan förklaras och sist ska dess relevans i sammanhanget redogöras för. Den rättsdogmatiska metoden består även av den konkreta uppgiften att redogöra för den generella regelns faktiska tillämpning på det rättsliga problemet.¹⁴

Vid tillämpningen av den rättsdogmatiska metoden och därmed fastställandet av gällande rätt används de källor som ryms inom

¹¹ Kleineman (2013) s. 21.

¹² Kleineman (2013) s. 21.

¹³ Peczenik (SvJT 2005) s. 249 f.

¹⁴ Kleineman (2013) s. 29.

rättskällevärdet.¹⁵ Det rättsliga problemet består i förevarande uppsats av den frågeställning som redogjorts för ovan.¹⁶ För att besvara de rättsliga problemen som är anknutna till frågeställningen har därför lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin analyserats och använts.

Aktieägaravtal innehåller i stort sett uteslutande skiljedoms klausuler.¹⁷ Det medför en viss problematik i sammanhanget eftersom det därmed råder en brist på offentliga avgöranden som berör aktieägaravtal i allmänhet och sådana avgöranden som berör röstbindnings klausuler i synnerhet.

De rättsfall som finns på området är mycket få och de som är av relevans för uppsatsen har kommit väl till användning vid författandet av uppsatsen. Som exempel på rättsfall som har varit av relevans vid författandet av uppsatsen kan NJA 2011 s. 429 nämnas, vari domstolarna redogör för den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen med anledning av ett aktieägaravtal. Utöver detta rättsfall finns ett äldre rättsfall, NJA 1972 s. 29 som visserligen inte berör aktieägaravtal, utan istället ett överlåtelseavtal av aktier och ett därtill mycket långtgående röstbindningsåtagande för förvärvaren av aktierna. Trots att rättsfallet inte direkt berör aktieägaravtal och dessutom är från tiden före 36 § AvtL hade införts, har rättsfallet varit av relevans för uppsatsen för att därigenom få högsta instansens syn på röstbindningsåtaganden och hur sådana kan komma att tolkas av domstol.

Bristen på rättsfall och uttalanden i offentligt tryck som berör aktieägaravtal har lett till att en stor tyngd avseende denna del av uppsatsen fått läggas på doktrin. Här bör då särskilt Niklas Arvidssons avhandling *Aktieägaravtal – särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Jan Hellners uppsats *Aktiebolagsrätt och avtalsrätt* i festskriften till Gunnar Karnell samt Carl Martin Roos avhandling *Avtal och rösträtt* nämnas. Samtliga dessa verk

¹⁵ Kleineman (2013) s. 21 ff.

¹⁶ Se avsnitt 1.2.

¹⁷ Ramberg (2011) s. 26; Hellner (1999) s. 262.

berör verkan av långtgående röstbindningsåtaganden i aktieägaravtal på ett gediget sätt.

Utöver sådana rättsfall som direkt rör aktieägaravtal och röstbindningsåtaganden finns en stor mängd praxis och annat material som rör den allmänna avtalsrätten. Huruvida ett aktieägaravtal för med sig obligationsrättslig verkan är i allra högsta grad en avtalsrättslig fråga. Därför ligger även fokus på att på att redogöra för och tillämpa avtalsrättsliga regler och principer avseende ogiltighet och oskälighet för att besvara frågorna ovan under avsnitt 1.2.

1.4 Forskningsläge

Frågan om röstbindningsklausuler och dess räckvidd har behandlats inom ramen för två doktorsavhandlingar. Carl Martin Roos publicerade år 1969 sin avhandling *Avtal & rösträtt – en aktiebolagsrättslig studie*.

Avhandlingen består av två huvuddelar. Den första delen innehåller en redogörelse för vilka åtgärder som vid tiden för avhandlingen brukade vidtas för att uppnå en koncentration eller spridning av makten i aktiebolaget. Den andra delen består av en analys kring rättsverkningarna av bland annat röstbindningsklausuler. Analysen grundar sig på äldre svensk doktrin och rättsfall men även en stor mängd utländsk doktrin och rättsfall. Roos landar i slutsatsen att röstbindningsklausuler saknar obligationsrättslig verkan för sådana beslut som fordrar kvalificerad majoritet för att kunna antas av bolagsstämman.

Idéerna och slutsatserna från avhandlingen har därefter utvecklats av Roos tillsammans med Kansmark. År 1994 publicerades boken *Aktieägaravtal*, vari åsikten framträder att bland annat klausuler i aktieägaravtal som står i strid med aktieägarskyddsregler saknar obligationsrättslig verkan. Därmed skulle ingen aktieägare kunna förpliktigas att rösta för ett beslut i strid med bland annat likhetsprincipen eller generalklausulen. Troligtvis var detta Roos åsikt redan vid tiden för avhandlingen eftersom kravet på kvalificerad

majoritet för att bolagsstämman ska anta vissa beslut är en form av aktieägar skydd.

Niklas Arvidsson disputerade år 2010 på avhandlingen *Aktieägaravtal – särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*. Arvidsson är troligtvis numera att anse som Sveriges främsta vetenskapliga auktoritet vad gäller aktieägaravtal. I avhandlingen gör Arvidsson skillnad på obligatoriska normer och absolut obligatoriska normer. Det förra begreppet avser sådana tvingande aktieägar skyddsregler som aktieägare enligt Arvidsson själva kan förfoga över genom avtal, medan det senare begreppet avser sådana tvingande aktiebolagsrättsliga bestämmelser som syftar till att skydda externa intressen. Aktieägare kan därför inte med obligationsrättslig verkan förfoga över de absolut obligatoriska normerna genom avtal. Avhandlingen har sedan kommenterats i en artikel i Svensk Juristtidning, *Aktieägaravtal – kommentarer med anledning av en avhandling av Stefan Lindskog*. Lindskog delar Arvidssons slutsatser vad gäller de obligatoriska normerna, men anser för egen del att det inte är helt klart att röstbindningsklausuler som innebär ett åtagande att rösta för ett beslut som står i strid med absolut obligatoriska normer per automatik skulle sakna obligationsrättslig verkan för avtalsparterna.

1.5 Avgränsningar

Någon rättslig kvalificering för vad som utgör ett aktieägaravtal finns inte. Aktieägaravtal kan se olika ut och innehålla olika regleringar beroende på vilka preferenser aktieägarna har och vad de önskar uppnå. Aktieägaravtal innehåller utöver röstbindningar ofta även överlåtelsebindningar, klausuler som syftar till att reglera finansiering av bolaget och vitesklausuler. Denna uppsats berör enbart sådana mekanismer som syftar till att modifiera verkan av majoritetsprincipen. För aktieägaravtalets del kommer därför enbart röstbindningar att behandlas. Uppsatsen berör därför inte heller verkan av sådana organbindningar vari styrelsen eller VD åtar sig att agera på ett visst sätt. Frågan kring huruvida ett aktieägaravtal utgör ett enkelt bolag och vad

för legala konsekvenser det för med sig lämnas utanför uppsatsen. Jag anser frågan vara utredd samtidigt som frågan saknar betydelse i förhållande till röstbindningsklausuler. Uppsatsen berör vidare enbart svensk rätt och svenska aktiebolag. Praxis från Danmark, Finland, Island och Norge hade visserligen kunnat vara vägledande i bedömningen kring verkan av långtgående röstbindningsklausuler. Några sådana rättsfall har dock inte kunnat påträffas. Säkerligen på grund av att aktieägaravtal i våra nordiska grannländer, precis som i Sverige, i regel innehåller skiljedomsklausuler.

1.6 Disposition

Uppsatsen är indelad i fem kapitel. I det andra kapitlet redogörs det för aktiebolagets tre beslutande organ. Vidare berörs majoritetsprincipen, aktieägar skyddsregler och klander av stämmobeslut. Dessa delar ger läsaren en förståelse för varför det kan finnas en vilja att skapa ett eget regelverk för beslutsfattande på bolagsstämman.

Det tredje kapitlet fokuserar på kontrolljusteringsmekanismer som på olika vis kan justera verkan av majoritetsprincipen. Kapitlet redogör dels för bolagsordningsfriheten samt röstvärdesdifferentiering och rösträttsbegränsning. Kapitlet redogör även för aktieägaravtal, röstbindningsklausuler i aktieägaravtal och där tillhörande frågor så som splittringsförbudet och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen.

Uppsatsens fjärde kapitel analyserar och redogör för avtalsfriheten i aktieägaravtal och besvarar frågan huruvida röstbindningsklausuler som står i strid med tvingande aktiebolagsrättsliga bestämmelser per automatik är ogiltiga. Kapitlet tar dels upp frågan om avtalsrättslig tolkning av röstbindningsklausuler, särskilda avtalsrättsliga ogiltighetsnormer och röstbindningsklausuler som ett oskäligt avtalsvillkor.

Det femte och sista kapitlet innehåller en sammanfattning av de slutsatser som dragits i de föregående kapitlen. Kapitlet knyter ihop uppsatsen genom en sammanfattande diskussion och slutsats.

2 Aktiebolaget och dess organ

2.1 Inledning

I det följande kommer en kortare beskrivning av aktiebolagets organ och dess funktion i bolaget. Kapitlet redogör för de tre beslutsorganen: bolagsstämman, styrelse och verkställande direktör. Kapitlet innehåller även en redogörelse för minoritetsskyddet i aktiebolag och klander av stämmobeslut. Dessa delar är väsentliga för resterande del av uppsatsen, samtidigt som läsaren uppmärksammas kring varför ett behov och en vilja kan finnas bland aktieägare för att i vissa fall avtalsrättsligt frånträda det regelverk för beslutsfattande som aktiebolagslagen föreskriver.

2.2 Bolagsorganen

Bolagsstämman är bolagets högsta beslutande organ och utgör det forum där aktieägarna har rätt att besluta om bolagets verksamhet. Om inget annat följer av lag eller aktiebolagets bolagsordning kan bolagsstämman avgöra nästan varje fråga som rör bolaget. Bolagsstämman har nämligen en residualkompetens som innebär att bolagsstämman är kompetent att avgöra varje fråga som inte faller under ett annat av bolagsorganens exklusiva kompetens.¹⁸

Bolagsstämman lägger bland annat fast bolagsordningen och fattar ett antal viktiga förvaltningsbeslut, bland annat valet av bolagets styrelse.

Förvaltningsrättigheterna i bolaget utövas genom röstning på bolagsstämman.¹⁹ I bolag med flera ägare måste det finnas möjlighet att fatta beslut trots att samtliga aktieägare inte är överens om beslutet.²⁰

Reglerna i aktiebolagslagen som rör beslutsfattande av bolagsstämman

¹⁸ Rodhe & Skog (2011) s. 159.

¹⁹ Bergström & Samuelsson (2012) s. 64; Sjöman (2008) s. 64.

²⁰ Rodhe & Skog (2011) s. 24.

bygger därför på en majoritetsprincip som är utformad i syfte att motverka låsningar i bolaget.²¹

Styrelsen är bolagets näst högsta beslutande organ och bolagets högsta verkställande organ. Bolagsstämman sammanträder sällan och mellan stämmorna är det därför styrelsen som enligt 8 kap. 4 § ABL står för de övergripande förvaltningsbesluten, bland annat beslut rörande bolagets personella organisation och affärsverksamhetens inriktning. Styrelsens beslut ska fattas utifrån eventuella stämmodirektiv och i enlighet med bolagsordningen.²² Stämmodirektiv får enligt 8 kap. 41 § andra stycket ABL inte stå i strid med bolagsordningen eller aktiebolagslagen. De får heller inte användas i en så pass stor utsträckning att styrelsen i praktiken förlorar sin ställning som ansvarigt organ för förvaltningen av aktiebolaget.²³ Styrelsen kan i sin tur delegera arbetsuppgifter till personer utanför styrelsen. För det fall att aktiebolaget ska ha en verkställande direktör är det styrelsen som enligt 8 kap. 27 § ABL beslutar vem som ska utses till verkställande direktör. Den verkställande direktören har enligt 8 kap. 29 § ABL hand om den löpande förvaltningen av bolaget och är således den som operativt leder bolaget utifrån styrelsens riktlinjer.²⁴

Den eller de aktieägare som kontrollerar bolagsstämman ensamt eller gemensamt kan utöva det bestämmande inflytandet över bolaget i många hänseenden. Aktieägarna kan utifrån egna preferenser välja bolagets styrelse som i sin tur kan utse bolagets verkställande direktör. Kontrollerar man bolagsstämman kontrollerar man således även bolaget i många avseenden.²⁵

²¹ Bergström & Samuelsson (2012) s. 64; Sjöman (2008) s. 64.

²² Sandström (2012) s. 176; Bergström & Samuelsson (2012) s. 108.

²³ Rodhe & Skog (2011) s. 159.

²⁴ Sandström (2012) s. 176.

²⁵ Sjöman (2008) s. 49.

2.3 Majoritetsprincipen

För att ett beslut ska kunna antas av bolagsstämman fordras i normalfallet enkel majoritet enligt 7 kap. 40 § ABL. Enkel majoritet innebär att ett förslag till beslut måste stödjas av mer än hälften av de avgivna rösterna för att bolagsstämman ska anta beslutet. En aktieägare som valt att inte närvara eller inte avlägga sin röst påverkar därmed inte utfallet av röstberäkningen, rösterna måste ha avgivits för att påverka utfallet. Eventuella blanka röster ska inte heller läggas till grund för röstberäkningen.²⁶

Bolagsstämmans beslut utgörs således i de allra flesta fall av den mening som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna.²⁷ Den eller de aktieägare som tillsammans innehar aktier som motsvarar mer än hälften av rösterna i ett aktiebolag kan därför ensamt utöva det bestämmande inflytandet över bolaget i många hänseenden.²⁸ Vissa särskilt ingripande beslut fordrar dock kvalificerad majoritet istället för enbart enkel majoritet.²⁹ För att bolagsstämman ska kunna anta ett beslut som kräver kvalificerad majoritet är det inte tillräckligt att enbart kontrollera en majoritet av rösterna, en viss angiven majoritet av de aktier som är företrädde vid bolagsstämman måste även rösta för beslutet. Vanligtvis krävs det att minst två tredjedelar av de lagda rösterna och minst två tredjedelar av de aktier som är företrädde vid bolagsstämman röstar för att bolagsstämman ska anta ett sådant beslut. Vilka beslut som kräver kvalificerad majoritet och hur pass kvalificerad majoritet som krävs går att finna i 7 kap. 40 § andra stycket ABL.

För att bolagsstämman ska kunna anta ett beslut om ändring av bolagsordningen ställs det enligt 7 kap. 42–45 §§ ABL olika krav på den kvalificerade majoriteten beroende på vad ändringen i bolagsordningen avser. Något förenklat kan det sägas att ju mer ingripande beslutet är desto

²⁶ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 40 §, Lexino 2018-10-09.

²⁷ Vid val anses istället den vald som fått de flesta rösterna enligt 7 kap. 41 § ABL.

²⁸ Sjöman (2008) s. 49.

²⁹ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 7 kap. 40 §.

större majoritet fordras för att beslutet ska antas av bolagsstämman. Ett beslut om ändring av bolagsordningen kräver i normalfallet att beslutet biträts av två tredjedelar av de lagda rösterna och minst två tredjedelar av de aktier som är företrädda vid stämman.

Tidigare ställdes det högre krav för många fler typer av ändringar i bolagsordningen än vad det görs idag, samtidigt som det tidigare fordrades att beslutet röstades igenom vid två efterföljande bolagsstämmor för att det skulle vara möjligt att göra en ändring i bolagsordningen. Näringslivet och den intensiva konkurrensen som bolag idag utsätts för ställer höga krav på företagens möjlighet att anpassa sig. Ett högre krav än att beslutet biträds av två tredjedelar av de lagda rösterna och minst två tredjedelar av de aktier som är företrädda vid stämman anses därför i normalfallet inte längre vara motiverat.³⁰

Vissa beslut om ändring av bolagsordningen ses fortsatt som särskilt ingripande för aktieägarna. För sådana beslut fordras det därför att två tredjedelar av de lagda rösterna och nio tiondelar av de aktier som är företrädda på bolagsstämman röstar för beslutet medan andra beslut kan fordra att beslutet biträds av samtliga aktieägare som är närvarande vid bolagsstämman och att dessa aktieägare företräder minst nio tiondelar av aktierna i bolaget. Det sistnämnda kravet på kvalificerad majoritet är ett krav enligt 7 kap. 43 § ABL för att genomdriva ett beslut om att aktiebolaget ska ha ett annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna, för att införa samtyckes-, förköps- eller hembudsförbehåll samt beslut som syftar till att rubba rättsförhållandet mellan aktierna i bolaget. Det sistnämnda kan ske genom att bolagsstämman beslutar om att införa olika aktieslag eller genom ett beslut om att icke likaberättigade aktieslag ska bli likaberättigade.³¹

³⁰ Prop. 1975:103 s. 141 f.

³¹ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 7 kap. 43 §.

2.4 Minoritetsskyddet

Utöver kravet på kvalificerad majoritet för vissa typer av ingripande beslut finns flertalet bestämmelser i aktiebolagslagen som syftar till att skydda minoritetsaktieägare från de risker som är förknippade med att majoriteten ensamt kan avgöra flertalet frågor i bolaget.³²

Likhetsprincipen är en grundläggande princip inom aktiebolagsrätten och kommer till uttryck i 4 kap. 1 § ABL. Principen innebär att varje aktie har lika rätt i bolaget om inte annat följer av lag eller bolagsordningen.³³ Aktier av samma slag ska därmed behandlas lika och tillerkännas samma rättigheter i bolaget.³⁴ Bestämmelsen tar sikte på aktierna och förbjuder särbehandling av dessa, bestämmelsen tar däremot inte sikte på särbehandling av aktieägarna. Skulle bolagsstämman eller styrelsen fatta ett beslut som formellt likabehandlar aktierna men reellt särbehandlar aktieägarna är bestämmelsen således inte applicerbar på beslutet. Ett exempel på ett sådant förfarande är en situation där bolaget ingår ett ogynnsamt avtal med en aktieägare. Alla aktier i bolaget likabehandlas genom att drabbas lika hårt av det ogynnsamma avtalet. Det är istället aktieägarna som särbehandlas genom att en aktieägare gynnas på övriga aktieägars bekostnad.³⁵ Ett sådant förfarande förbjuds istället av andra skyddsregler.

Generalklausulerna i 7 kap. 47 och 8 kap. 41 §§ ABL förbjuder sådana beslut och rättshandlingar som är ägnade att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan, till nackdel för bolaget eller aktieägare i bolaget. Generalklausulerna reglerar därmed aktieägarnas lika rätt till skillnad från likhetsprincipen.³⁶ Beslutet eller rättshandlingen behöver i sig

³² Bergström & Samuelsson (2012) s. 164.

³³ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 4 kap. 1 §.

³⁴ Bergström & Samuelsson (2012) s. 61.

³⁵ Sandström (2012) s. 202.

³⁶ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 7 kap. 47 §.

inte ha medfört att en otillbörlig fördel faktiskt uppkommit, en aktieägare som vill göra sin rätt gällande enligt generalklausulerna behöver enbart visa att beslutet eller rättshandlingen varit ägnad åt att ge någon en otillbörlig fördel.³⁷ Vidare får en ställföreträdare för bolaget enligt 8 kap. 41 § andra stycket ABL inte följa en anvisning av ett bolagsorgan om anvisningen strider mot aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen.³⁸ Bolagsorganen är genom bestämmelserna skyldiga att handla lojalt gentemot aktieägarminoriteten.³⁹

Utöver likhetsprincipen och generalklausulerna måste bolagsorganen vid sina beslut och åtgärder hålla sig inom bolagets verksamhetsföremål och dess syfte. Enligt 3 kap. 1 § första stycket 3 p. ABL ska verksamhetsföremålet anges i bolagsordningen, medan aktiebolagets syfte enligt 3 kap. 3 § ABL är att bereda vinst åt aktieägarna om inte något annat framgår ur bolagsordningen. För att beslut eller åtgärder som står i strid med verksamhetsföremålet eller dess syfte ska vara angripbara bör det dock behöva vara fråga om sådant som är uppenbart främmande för bolagets verksamhet.⁴⁰

2.5 Klander av stämmobeslut

För det fall ett bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller annars står i strid med aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen kan beslutet klandras. Ett bolagsstämmobeslut som står i strid med likhetsprincipen, generalklausulen, verksamhetsföremålet eller syftet med verksamheten kan därmed upphävas efter en klandertalan enligt 7 kap. 50 § ABL. Klander av bolagsstämmobeslut är i praktiken mycket ovanligt. Risken för att ett beslut kan komma att klandras har

³⁷ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 8 kap. 41 §.

³⁸ Lehrberg (2015) s. 29.

³⁹ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 8 kap. 41 §.

⁴⁰ Beyer & Båvestam (2008) s. 14.

däremot en betydande preventiv funktion för vilka typer av förslag som läggs fram till bolagsstämman.⁴¹

För att ett angripbart stämmobeslut ska kunna upphävas krävs det enligt 7 kap. 51 § första stycket ABL att klandertalan i normalfallet väcks inom tre månader från dagen för beslutet. Skulle en klandertalan inte väckas inom tidsfristen blir beslutet därefter giltigt och får verkställas. Vissa typer av beslut är dock enligt 7 kap. 51 § andra stycket ABL nulliteter och kan därför inte bli giltiga med tiden.⁴²

Nulliteterna utgörs av tre kategorier av beslut. Beslut som har fattats och är av sådan art att det inte ens kan fattas med samtliga aktieägares samtycke är nulliteter. Vilka typer av beslut som inte ens kan fattas med samtliga aktieägares samtycke är en gränsdragningsfråga som har lämnats till rättstillämpningen att avgöra och är därmed svår att fastställa.⁴³ Främst rör det sig om beslut som strider mot skyddsregler för bolagets borgenärer.⁴⁴ Vissa regler som är uppställda i aktieägarnas intresse kan även dem leda till att beslut som fattas i strid med dessa blir nulliteter. Sådana typer av beslut som enligt bolagsordningen fordrar samtycke av samtliga aktieägare men trots avsaknad av samtycke har fattats av bolagsstämman är nulliteter. Beslut som har fattats på en bolagsstämma till vilken kallelse inte skett eller till vilken bestämmelser om kallelse i väsentliga delar inte har följts är även de nulliteter.⁴⁵ Bolagets ställföreträdare har enligt 8 kap. 41 § andra stycket ABL ingen befogenhet att verkställa sådana beslut som utgör nulliteter. Aktieägarna behöver därför i teorin inte agera, men kan i praktiken behöva föra en talan mot beslutet för att undanröja effekterna av beslutet.⁴⁶

⁴¹ Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 50 §, Lexino 2018-10-09.

⁴² Bergström & Samuelsson (2012) s. 187 f.

⁴³ Prop. 1975:103 s. 415.

⁴⁴ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 51 §, Lexino 2018-10-09.

⁴⁵ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 7 kap. 51 §.

⁴⁶ Samuelsson (2007) s. 546.

Det är enbart bolagsstämmobeslut som är klanderbara. Styrelsebeslut eller åtgärder vidtagna av styrelsen eller VD är således inte klanderbara.⁴⁷ Aktieägarna skyddas mot sådana beslut eller åtgärder, bortsett från överträdelse av verksamhetsföremålet, genom regler för kompetensöverskridande i 8 kap. 42 § ABL.⁴⁸ Kompetensreglerna är dock inte till nytta för minoriteten för det fall majoriteten står bakom sådana beslut eller åtgärder som faller utanför organens kompetens. Minoriteten skyddas dock mot sådana beslut eller åtgärder genom möjligheten för dem att föra skadeståndstalan för det fall förfarandet orsakat bolaget eller aktieägaren en ekonomisk skada.⁴⁹

2.6 Sammanfattning

Makten i bolaget utgår ifrån majoritetsprincipen. Majoriteten kan på egen hand rösta igenom de flesta typer av beslut på bolagsstämman. Majoriteten kan även utse bolagets styrelse som i sin tur kan utse den verkställande direktören. Den verkställande direktören fattar de operativa besluten för den löpande förvaltningen av bolaget. De aktieägare som kontrollerar majoriteten av rösterna i bolaget kan därmed bestämma över skötseln av bolaget och de personer som ska ha de ledande rollerna i företaget. För att inte majoriteten ska kunna missbruka sin makt på bekostnad av minoriteten ha lagstiftaren infört minoritetsskyddsregler i syfte att inskränka majoritetens handlingsutrymme.

⁴⁷ Bergström & Samuelsson (2012) s. 187 f.

⁴⁸ Prop. 1993/94:196 s. 126 & s. 170.

⁴⁹ Bergström & Samuelsson (2012) s. 187 f.

3 Kontrolljustering av makten i aktiebolaget

3.1 Inledning

Kapitlet redogör för vilka alternativ som står till buds för aktieägare som av olika anledningar vill justera effekterna av majoritetsprincipen genom att modifiera det regelverk för beslutsfattande som aktiebolagslagen föreskriver.

3.2 Bolagsordningsfriheten

Bolagsordningen är bindande för aktiebolagets ställföreträdare och organ. En ställföreträdare för bolaget får enligt 8 kap. 41 § andra stycket ABL inte följa en anvisning av ett bolagsorgan om anvisningen strider mot aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen.⁵⁰ Bolagsordningen brukar tillsammans med aktiebolagslagen ibland beskrivas som aktiebolagets författning.⁵¹ Bolagsordningen fyller i huvudsak tre olika funktioner. Bolagsordningen tillhandahåller information om bolaget som kan vara användbar för till exempel utomstående presumtiva investerare, borgenärer och leverantörer.⁵² Vidare uppställer bolagsordningen villkoren och anger ramarna för bolagets verksamhet genom att definiera dess verksamhetsföremål och verksamhetssyfte. Dessa är sedan avgörande när det kommer till vinstanvändning och rättshandlandet för bolaget.⁵³ För det tredje fungerar bolagsordningen som ett styrmedel genom att reglera förhållandena mellan aktieägare och bolagets organ.⁵⁴

Aktiebolagslagen erbjuder flexibilitet för att i viss mån möjliggöra för aktieägare att frånträda från vad aktiebolagslagen stadgar genom att föreskriva en annorlunda ordning i bolagsordningen. Lagen tillåter i vissa

⁵⁰ Lehrberg (2015) s. 29.

⁵¹ Arvidsson (2010) s. 254.

⁵² Lehrberg (2015) s. 31.

⁵³ Prop. 2004/05:85 s. 227.

⁵⁴ Lehrberg (2015) s. 31.

bestämmelser uttryckligen frånsteg från de fakultativa delarna i aktiebolagsrätten genom att möjliggöra införandet av bestämmelser i bolagsordningen som ersätter den fakultativa delen.⁵⁵

Aktieägare kan besluta att frångå en fakultativ lagbestämmelse genom att införa en bestämmelse om detta i bolagsordningen, en s.k. opt out-reglering. Aktiebolagslagen anger på vissa ställen uttryckligen vilka av dessa bestämmelser som är möjliga att frångå genom att införa en bestämmelse härom i bolagsordningen. Typiskt för sådana opt out-regler är att det lämnas till parterna att själva bestämma vad som ska ersätta den dispositiva bestämmelsen. Aktiebolagslagen innehåller även regler som börjar gälla först när en bestämmelse härom har införts i bolagsordningen, s.k. opt in-regler. Aktieägarna kan därmed i dessa fall själva bestämma huruvida de vill aktivera en sådan opt in-regel.⁵⁶

Aktiebolagslagen stadgar att vissa frågor måste regleras i bolagsordningen, medan det är upp till aktieägarna att bestämma huruvida även annat ska tas med i bolagsordningen.⁵⁷ Det är sedan Bolagsverket som har att företa en legalitetskontroll i anslutning till den registreringsanmälan som ska genomföras enligt 27 kap. 2 § ABL vid registrering av bolagsordningen eller enligt 3 kap. 5 § ABL då det rör ett stämmobeslut om ändring i bolagsordningen. Bolagsverket ska enligt 27 kap. 2 § 2 p. ABL vägra registrering av bolagsordningen för det fall den innehåller sådant som står i strid med lag eller annan författning.⁵⁸ Genom bolagsordningen kan aktieägarna i viss mån forma bolaget utifrån sina behov. De alternativ som erbjuds vad gäller reglering i bolagsordningen är dock begränsade. Aktiebolagslagen innehåller en mängd tvingande regler, samtidigt som den tidsåtgång och offentlighet som är förenad med att bolagsordningen

⁵⁵ Sjöman (2008) s. 64.

⁵⁶ Almlöf (SvJT 2017) s. 10.

⁵⁷ Sandström (2012) s. 76.

⁵⁸ Arvidsson (2010) s. 104.

granskas och registreras hos Bolagsverket medför att bolagsordningen vanligen inte innehåller mer än vad som är obligatoriskt att ha med i den.⁵⁹

Den absoluta merparten av bestämmelserna i aktiebolagslagen uttrycker inte huruvida de är fakultativa eller obligatoriska, därmed kan det många gånger vara oklart vad som egentligen får regleras i bolagsordningen eller inte. I förarbetena till 1975 års aktiebolagslag framgår det alla slags bestämmelser som inte står i strid med aktiebolagslagen eller annan lag kan införas i bolagsordningen. Vidare framförs att det i det enskilda fallet kan vara svårt att avgöra huruvida en bolagsordningsbestämmelse strider mot aktiebolagsrätten, samt att avgöranden i denna fråga får fattas av den praktiska rättstillämpningen.⁶⁰ I förarbetet till den nuvarande aktiebolagslagen framgår det att flexibilitet varit ett bärande motiv för lagstiftaren och att 2005 års aktiebolagslag därför skulle utöka möjligheten att reglera frågor i bolagsordningen i förhållande till vad som gällde enligt tidigare aktiebolagsrättslig lagstiftning.⁶¹ Enligt Arvidsson åsyftade lagstiftaren enbart att nuvarande aktiebolagslag innehåller fler bestämmelser som uttryckligen är fakultativa än vad som tidigare direkt framgick ur ordalydelsen. Det var således, enligt honom, inte fråga om en utvidgning av bolagsordningsfriheten i någon egentlig mening.⁶²

I den utsträckning en viss lagbestämmelse enbart syftar till att erbjuda aktieägarna ett sätt att reglera sina mellanhavanden menade lagstiftaren att det är logiskt att aktieägarna, om de så vill, ska få reglera dessa på annat sätt än vad som anges i lagen.⁶³ Det anfördes emellertid också att åtskilliga aktiebolagsrättsliga frågor över huvud taget inte bör överlämnas till aktieägarna att själva avgöra, utan många bestämmelser fordrar istället en tvingande lagreglering.⁶⁴

⁵⁹ Sandström (2012) s. 76.

⁶⁰ Prop. 1975:103 s. 297.

⁶¹ Prop. 2004/05:85 s. 202.

⁶² Arvidsson (2010) s. 248.

⁶³ Prop. 2004/05:85 s. 202, s. 228 & 538.

⁶⁴ Prop. 2004/05:85 s. 202.

3.2.1 Modifikation av majoritetsprincipen genom röstvärdesdifferentiering

Det är möjligt att genom bolagsordningen i viss mån modifiera verkningarna av majoritetsprincipen.⁶⁵ Genom bestämmelser i bolagsordningen kan aktieägare bland annat påverka aktiers röstvärde, antalet aktier som aktieägare får lov att utöva rösträtten för vid bolagsstämman samt föreskriva att en lägre eller högre röstandel krävs för att bolagsstämman ska kunna fatta sådana beslut som enligt lagen fordrar enkel majoritet. För sådana beslut som enligt lagen istället kräver kvalificerad majoritet kan bolagsordningen däremot enbart föreskriva strängare majoritetskrav än vad lagen stadgar.⁶⁶

Alla aktier har som huvudregel lika rätt i bolaget, denna utgångspunkt ger uttryck för likhetsprincipen som finns lagreglerad i 4 kap. 1 § ABL.⁶⁷ Likhetsprincipen gäller för både de ekonomiska rättigheterna och de rättigheter av förvaltningskaraktär som är knutna till innehavet av aktierna. Genom att införa bestämmelser i bolagsordningen är det dock enligt 4 kap. 2–5 §§ ABL möjligt att göra fränsteg från likhetsprincipen genom att utfärda aktier av olika slag.⁶⁸ I bolagsordningen kan aktieägarna bland annat föreskriva olika rätt till vinst eller annorlunda röstvärde mellan olika aktieslag utan att detta står i strid med likhetsprincipen. En föreskrift om röstvärdedifferentiering får enligt 4 kap. 5 § ABL inte föreskriva ett röstvärde för ett visst aktieslag som överstiger tio gånger det röstvärde som ett annat aktieslag har.

Möjligheten att införa olika röstvärde mellan olika aktieslag motiveras ofta med att det underlättar en effektiv drift och långsiktig förvaltning av bolaget, samtidigt som det möjliggör för bolag i behov av kapital att anskaffa kapital utan att de ursprungliga ägarna behöver ge upp kontrollen

⁶⁵ Sjöman (2008) s. 52 ff.

⁶⁶ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 7 kap. 40 §, Lexino 2018-10-09.

⁶⁷ Se avsnitt 2.4.

⁶⁸ Prop. 2004/05:85 s. 247.

över bolaget.⁶⁹ Röstvärdesdifferentiering mellan olika aktieslag är mycket vanligt förekommande i svenska börsnoterade bolag. År 2006 förekom sådana i mer än hälften av de börsnoterade aktiebolagen. Vid tiden för undersökningen var det däremot förhållandevis ovanligt med röstvärdesdifferenser i privata aktiebolag.⁷⁰

Skillnaden i röstvärde mellan olika aktieslag utjämnas i viss mån genom att sådana beslut som kräver kvalificerad majoritet inte enbart ska beakta antalet röster utan ska även ska beakta antalet aktier som är företrädda vid stämman och i vissa fall även det totala antalet aktier i bolaget. Ägare till röststarka aktier kan därmed inte enbart genom sitt innehav av röststarka aktier på egen hand besluta om vissa särskilt ingripande åtgärder på bolagsstämman.⁷¹

3.2.2 Modifikation av majoritetsprincipen genom rösträttsbegränsningar

För det fall olika aktieslag med olika röstvärde inte har införts genom en bestämmelse i bolagsordningen följer en röst för varje aktie. Varje aktieägare får enligt 7 kap. 8 § ABL rösta för samtliga aktier som denne äger eller företräder genom fullmakt. Bestämmelsen redogör för en närmast självklar utgångspunkt. Enligt äldre aktiebolagsrätt fick dock ingen rösta för mer än en femtedel av de företrädda aktierna på bolagsstämman om inte annat fanns angivet i bolagsordningen. Lagen var utformad på detta vis för att möjliggöra för aktieägare med mindre innehav att göra sig gällande gentemot aktieägare med stora innehav.⁷² Denna regel kritiserades dock av Ägarutredningen som framförde att en viss koncentration i bolag ofta är en förutsättning för en fungerande resursövervakning i bolagen. Utredningen kunde därför inte finna skäl för att aktiebolagslagen skulle föreskriva en

⁶⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 5 §, Lexino 2018-10-09.

⁷⁰ Lindencrona (Ny Juridik 2:07) s. 40.

⁷¹ Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 5 §, Lexino 2018-10-09.

⁷² Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 7 kap. 8 §; prop. 1975:103 s. 391.

ordning varigenom en aktieägare enbart kunde utöva rösträtten för en femtedel av de företrädda aktierna på bolagsstämman, om inte annat stadgades i bolagsordningen.⁷³ Denna regel togs därför bort ur lagen, men med en fortsatt möjlighet att genom bolagsordningen åstadkomma rösträttsbegränsningar.⁷⁴

Genom att införa en bestämmelse i bolagsordningen är det idag möjligt att genom 7 kap. 8 § ABL införa rösträttsbegränsningar.⁷⁵ Bolagsordningen kan föreskriva ett rösträttsmaximum som innebär att en aktieägare eller dennes ombud enbart får rösta för ett visst antal av det sammanlagda antalet aktier i bolaget. Det torde inte finnas något hinder mot att införa ett rösträttsmaximum som är så pass långtgående att varje aktieägare enbart får rösta för en aktie vardera.⁷⁶ Det är dock inte tillåtet att införa rösträttsbegränsningar som strider mot likhetsprincipen, exempelvis genom att införa ett rösträttsmaximum avseende enbart en eller några aktieägares aktieinnehav. Rösträttsbegränsningarna måste vara knutna till ett visst aktieslag, i annat fall särbehandlas aktierna på ett otillåtet sätt. Det anses inte heller vara tillåtet att införa rösträttsbegränsningar för ett visst aktieslag om det i realiteten medför att skillnaden i röstvärdet mellan ett aktieslag överstiger tio gånger det röstvärde som ett annat aktieslag har.⁷⁷ Så skulle exempelvis kunna vara fallet för det fall en långtgående rösträttsbegränsning införs för ett aktieslag som redan gjorts röstsvagt genom röstvärdesdifferentiering.

3.3 Aktieägaravtal

Ett i praktiken vanligare sätt att åstadkomma en kontrolljustering av makten i aktiebolaget är genom aktieägaravtal. Aktieägaravtal saknar legaldefinition. Kansmark och Roos definierar ett aktieägaravtal som: ”ett

⁷³ SOU 1988:38 s. 317.

⁷⁴ Prop. 1997/98:99 s. 232 f.

⁷⁵ Rodhe & Skog (2011) s. 167.

⁷⁶ Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 7 kap. 8 §.

⁷⁷ Prop. 1997/98:99 s. 233 & s. 423.

avtal varigenom alla eller vissa av aktieägarna i ett aktiebolag till komplettering av bolagsordningen reglerar utövandet av sina förvaltningsmässiga och/eller ekonomiska befogenheter samt rätten att disponera över aktierna i bolaget”.⁷⁸ Ett aktieägaravtal är således ett avtal mellan två eller flera aktieägare vars syfte är att formalisera olika typer av överenskommelser beträffande verksamheten i bolaget eller dess organ.⁷⁹ Vanligtvis kan bestämmelser i aktieägaravtal delas in i fyra huvudgrupper: styrning av makten över bolaget, styrning av finansieringen av bolaget, styrning av aktieomsättningen och sanktionsbestämmelser.⁸⁰

Aktieägaravtalet fyller en viktig funktion som ett sätt för aktieägarna att sinsemellan reglera vilka intressen bolaget ska tillgodose och på vilket sätt dessa intressen ska viktas mellan aktieägarna.⁸¹ Som ovan framgått kan den eller de aktieägare som tillsammans innehar aktier motsvarande mer än hälften av rösterna i aktiebolaget ensamt utöva det bestämmande inflytandet över bolaget i många frågor. Aktieägaravtalen innehåller därför ofta reglering kring hur beslutsfattande i bolaget ska ske.⁸² Genom att ingå ett aktieägaravtal kan aktieägarna avtalsrättsligt skraddarsy ett kontrolljusteringsinstrument som tillfredsställer deras individuella behov av ägarskydd. På så vis kan investeringsrisken reduceras till en nivå som kan accepteras av de aktieägare som är avtalsparter i aktieägaravtalet.⁸³

3.3.1 Röstbindingklausuler

Avtalsparterna i ett aktieägaravtal vill ofta reglera beslutsfattandet inom bolaget genom att i aktieägaravtalet införa bestämmelser som på olika vis skiljer sig från aktiebolagslagens majoritetsprincip vid beslutsfattande på bolagsstämman.⁸⁴ Ett aktieägaravtal kan exempelvis föreskriva att den till aktierna knutna rösträtten på bolagsstämman ska utövas i enlighet med ett

⁷⁸ Kansmark & Roos (1994) s. 15.

⁷⁹ Stattin & Svernlöv (2018) s. 24.

⁸⁰ Sandström (2012) s. 83.

⁸¹ Arvidsson (Ny Juridik 4:10) s. 42.

⁸² Hellner (1999) s. 261.

⁸³ Westerlund (2018) s. 118.

⁸⁴ Ramberg (2011) s. 16.

majoritetsbeslut fattat av avtalsparterna före bolagsstämman.⁸⁵ Beroende på hur rösträtten i sådana röstbindningsklausuler är utformad kan sådana klausuler antingen vara maktspridande eller maktkoncentrerande. Den förra typen kan i vissa fall sägas skapa ett slags minoritetsskydd för minoritetsaktieägarna medan den senare typen ser till att koncentrera ägarinflytandet i bolaget ytterligare.⁸⁶ Generellt kan det sägas att aktieägaravtal typiskt sett syftar till att uppnå en maktkoncentration i börsnoterade bolag medan aktieägaravtal i privata bolag typiskt sett används för att åstadkomma en maktspridning.⁸⁷

Maktkoncentrerande röstbindningsklausuler fungerar genom att avtalet föreskriver att de anslutna aktieägarnas rösträtt på bolagsstämman ska utövas i enlighet med ett beslut fattat av de anslutna aktieägarna, med rösträtt inom kollektivet i förhållande till individuellt aktieinnehav i bolaget.⁸⁸ Skulle exempelvis aktieägare som gemensamt kontrollerar 55 % av rösterna i bolaget vara anslutna till ett aktieägaravtal med en maktkoncentrerande röstbindningsklausul, krävs det endast att aktieägare som tillsammans kontrollerar mer än 22,5 % av rösterna i aktiebolaget röstar för ett visst beslut, för att detta beslut senare ska röstas igenom på bolagsstämman. Genom röstbindningsklausulen koncentreras därmed makten i bolaget kring en liten andel av rösterna.⁸⁹

Maktspridande röstbindningsklausuler fungerar istället genom att separera ägande från inflytande. Det inflytande över bolaget som ett visst aktieägarinnehav ger upphov till avskärs genom att röstbindningsklausulen föreskriver lika rösträtt inom kollektivet av anslutna aktieägare. Anslutna aktieägare med förhållandevis små aktieposter får därigenom lika mycket inflytande i bolaget som en ansluten majoritetsägare.⁹⁰ Ett exempel på när en maktspridande röstbindningsklausul kan tänkas användas är i små

⁸⁵ Roos (1969) s. 87.

⁸⁶ Stattin & Svernlöv (2018) s. 18.

⁸⁷ Arvidsson (2010) s. 74.

⁸⁸ Roos (1969) s. 87; Sjöman (2008) s. 65.

⁸⁹ Westerlund (2018) s. 118.

⁹⁰ Westerlund (2018) s. 118.

ägarledda aktiebolag, vari aktierna är fördelade mellan ett litet antal aktieägare som även är anställda i bolaget. Varje enskild aktieägare innehar i regel en större aktiepost som utgör en betydande del av dennes förmögenhet. Samtliga aktieägare, oavsett storlek på aktieinnehav, är därför beroende av att bolaget förvaltas väl.⁹¹ För att inte några av aktieägarna ensamt ska kunna utnyttja den formella röststyrkan av deras aktier och därigenom ensamt kunna styra bolaget i en riktning som övriga delägare inte stödjer, är delägarna i dessa bolag ofta intresserade över att få inflytande över hur verksamheten ska bedrivas, oberoende av hur stort deras aktieinnehav är.⁹²

Röstbindningsklausuler behöver inte vara indirekta, utan kan även direkt reglera att avtalsparterna exempelvis ska rösta för ett visst framtida beslut, eller att de inte får rösta för en viss typ av beslut om inte en viss eller samtliga aktieägare samtycker till att så sker.⁹³ De ovan beskrivna röstbindningsklausulerna medför att det avtalsreglerade beslutsfattandet före ett stämmobeslut får en avgörande betydelse för hur rösträtten rent avtalsrättsligt får utövas vid bolagsstämman och därmed även vilket beslut bolagsstämman sedermera fattar.

3.3.2 Splittringsförbudet

Enligt det s.k. splittringsförbudet kan inte de aktiebolagsrättsliga rättigheterna som följer av aktieinnehavet överlåtas skilda från äganderätten till aktien. En aktieägare kan således inte överlåta sin rätt att rösta för sina aktier på en annan person.⁹⁴ En aktieägare kan dock utfärda en fullmakt som ger en annan person behörighet att rösta för aktieägarens räkning. En aktieägare kan också obligationsrättsligt förplikta sig att utnyttja sin egen rösträtt på ett visst sätt utan att detta anses stå i strid med splittringsförbudet.⁹⁵ Det är således en skillnad på röstöverföringsavtal och röstbindningsavtal, det förra syftar till att överföra den till aktien knutna

⁹¹ Kansmark & Roos (1994) s. 18 ff.

⁹² Sjöman (2008) s. 53.

⁹³ Arvidsson (Ny Juridik 4:10) s. 47.

⁹⁴ Lehrberg (2015) s. 131.

⁹⁵ Lehrberg (2015) s. 133.

rösträtten utan att samtidigt överlåta aktien i fråga, medan det senare syftar till att förpliktiga avtalsparterna att själva utnyttja rösträtten på ett visst sätt.⁹⁶

Att röstbindningsklausuler inte står i strid med splittringsförbudet och därmed kan föra med sig obligationsrättslig verkan mellan avtalsparterna belyses i NJA 1972 s. 29. Det aktuella röstbindningsåtagandet i rättsfallet uppstod inte till följd av ett aktieägaravtal, utan istället genom ett överlåtelseavtal av aktier som dessutom föreskrev ett långtgående röstbindningsåtagande för förvärvaren av aktierna. Säljaren av aktierna förbehöll sig rösträtten för de överlåtna aktierna under sin livstid, skulle detta villkor inte efterföljas skulle aktierna enligt avtalet gå åter till säljaren. Åtagandet var formulerat som ett röstöverföringsavtal, men efterlevdes av parterna som ett röstbindningsavtal och inte som ett röstöverföringsavtal.

Efter ett antal år uppstod meningsskiljaktigheter mellan förvärvaren och säljaren kring val av styrelseledamöter i bolaget. Förvärvaren valde därför att inte utnyttja rösträtten i enlighet med säljarens instruktioner, säljaren stämde därför förvärvaren och yrkade på att överlåtelsen av aktierna skulle gå åter. Förvärvaren bestred käromålet och menade att röstbindningsklausulen var ogiltig till följd av splittringsförbudet. HD framförde att bestämmelsen enligt sin ordalydelse stod i strid med splittringsförbudet genom att säljaren förbehöll sig rösträtten för aktierna. Splittringsförbudet uteslöt däremot inte att den aktuella bestämmelsen skulle vara obligationsrättsligt bindande mellan parterna om bestämmelsen i avtalet istället skulle tolkas som att överlåtaren enbart hade rätt att besluta över hur förvärvaren skulle utnyttja rösträtten för de försålda aktierna, vilket även var på det sätt som parterna efterlevt avtalet. HD fann att en sådan tolkning av avtalsvillkoret skulle göras eftersom detta var förenligt med avtalsparternas avsikt med bestämmelsen. Villkoret var därför gällande mellan parterna.

⁹⁶ Arvidsson (2010) s. 61.

3.3.3 Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen

Bolagsordningen är enligt 8 kap. 41 § andra stycket ABL bindande för aktiebolagets ställföreträdare och organ. Bolagsordningen är bindande och är vid sidan av lagstiftningen normerande för aktieägarnas relationer till bolaget. Bolagsordningen får en direkt inverkan på rättsenligheten hos beslut och åtgärder inom bolaget samtidigt som det binder var och en som förvärvar aktier i bolaget.⁹⁷ Bolagsordningen har således aktiebolagsrättslig verkan. Ett aktieägaravtal medför däremot ingen aktiebolagsrättslig verkan, utan är enbart obligationsrättsligt bindande mellan parterna. Ett aktieägaravtal har i detta avseende således en nackdel i förhållande till vad en reglering i bolagsordningen kan åstadkomma.⁹⁸

Det brukar sägas att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen medför att avtal mellan aktieägare aldrig i frånvaro av lagstöd får aktiebolagsrättsliga verkningar. Separationsprincipen medför således att de rättigheter och skyldigheter ett aktieägaravtal ger upphov till enbart för med sig verkan gentemot avtalsparterna och inte bolaget.⁹⁹ Aktieägare kan därför inte med bindande verkan avtala om att bolagsorganen ska besluta på ett visst sätt. Vad aktieägare istället med obligationsrättslig verkan kan avtala om är hur de i egenskap av aktieägare ska rösta på bolagsstämman.¹⁰⁰ Till följd av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen medför den händelse att en aktieägare senare väljer att frångå aktieägaravtalet och istället rösta i strid med aktieägaravtalet inte att beslutet går att klandra enbart på den grunden att aktieägaravtalet har frångåtts.¹⁰¹ Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen är närmast en självklarhet. Det skulle strida mot allmänna avtalsrättsliga principer att låta aktieägare avtala om åtaganden för aktiebolaget, som är en från aktieägarna skild juridisk person.¹⁰² Ett

⁹⁷ Arvidsson (2010) s. 103.

⁹⁸ Stattin & Svernlöv (2013) s. 30.

⁹⁹ Se till exempel Arvidsson (2010) s. 277; Sjöman (2008) s. 54; Ramberg (2011) s. 35; Stattin (JT 2004/05) s. 101.

¹⁰⁰ Stattin & Svernlöv (2013) s. 30.

¹⁰¹ Stattin (JT 2004/05) s. 109.

¹⁰² Stattin (JT 2004/05) s. 101.

aktieägaravtal kan därmed inte med aktiebolagsrättslig verkan inskränka sådana rättigheter och skyldigheter som följer av aktiebolagslagen.¹⁰³

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen bekräftas i NJA 2011 s. 429. Bakgrunden till tvisten var att två bolag, SMA International B.V och Carmeuse S.A., hade ingått ett aktieägaravtal, i vilket de två bolagen reglerade sina inbördes förhållanden som aktieägare i aktiebolaget SMA Svenska Mineral AB. Avtalet gav under vissa förutsättningar SMA International B.V rätt att lösa ut samtliga av motpartens aktier i SMA Svenska Mineral AB förutom en aktie. Förutsättningarna för inlösen aktualiserades och SMA International B.V löste in motpartens aktier. Därefter ville SMA International B.V lösa in motpartens kvarvarande aktie genom ett tvångsinlösenförfarande i enlighet med 22 kap. ABL.

Carmeuse S.A. menade att SMA International B.V inte hade rätt att lösa in den kvarvarande aktien. SMA International B.V hade avstått från rätten till tvångsinlösen genom det ingångna aktieägaravtalet som föreskrev en rätt för SMA International B.V att lösa in alla aktier förutom en. HD framförde att den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen medför att avtal mellan aktieägare i frånvaro av lagstöd aldrig kan få aktiebolagsrättsliga verkningar. Innebörden av uttrycket var enligt HD närmast att förstå som att aktieägaravtal inte binder bolaget eller dess organ. Vidare framförde HD att det i motiven till den nuvarande aktiebolagslagen framgår att aktieägaravtal är av avtalsrättslig natur och inte av aktiebolagsrättslig natur. Detta tolkade HD som att det som finns reglerat i aktiebolagslagen är av aktiebolagsrättslig natur och att det varit lagstiftarens mening att låta aktiebolagslagens bestämmelser avgöra huruvida avtal som berör sådana frågor som regleras i aktiebolagslagen kan få aktiebolagsrättslig verkan. HD uttalade vidare att rätten till tvångsinlösen inte kan inskränkas genom bolagsordningen. Det skulle därför förfela syftet bakom bestämmelsen om tvångsinlösen om det skulle vara möjligt att i ett aktieägaravtal med verkan i

¹⁰³ Nerep (2010) s. 355 f.

ett tvångsinlösenförfarande inskränka denna rättighet. HD fann därför att SMA International B.V hade rätt att lösa in den kvarvarande aktien.

Aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättslig verkan. Huruvida parterna genom avtalet rent obligationsrättsligt blir förpliktigade att agera i enlighet med avtalet är däremot en avtalsrättslig fråga.¹⁰⁴ Beslut eller åtgärder i strid med aktieägaravtal kan därmed utgöra ett kontraktsbrott och som därigenom kan föranleda en skadeståndsskyldighet eller skyldighet att utge vite för den kontraktsbrytande parten.¹⁰⁵ Trots att aktiebolagslagen ger en aktieägare en viss rätt som inte kan avtalas bort med aktiebolagsrättslig verkan, kan det stå aktieägaren dyrt för det fall denne väljer att utnyttja rättigheten i strid med sitt obligationsrättsliga åtagande. I vilken mån aktieägare sinsemellan med obligationsrättslig verkan kan reglera en fråga på annat sätt än vad som följer av aktiebolagslagen är dock en omstridd fråga.¹⁰⁶

3.4 Sammanfattning

Aktieägare kan ha många olika anledningar till att vilja införa olika typer av kontrolljusteringsmekanismer. Sådana instrument kan införas i bolagsordningen, varpå dessa får aktiebolagsrättslig verkan. De typer av kontrolljusteringsmekanismer som kan införas i bolagsordningen är dock begränsad och är en av anledningarna till att aktieägaravtal i praktiken är mycket vanligt förekommande. Aktieägaravtal medför ingen aktiebolagsrättslig verkan, det faktum att ett aktieägaravtal frångås av en part kan därmed inte ensamt utgöra en grund för att klandra ett beslut som är fattat vid bolagsstämman. Aktieägaravtal kan dock föra med sig obligationsrättslig verkan mellan parterna, varför ett kontraktsbrott kan leda till skadeståndsansvar eller skyldighet att utge vite till den förfördelade parten.

¹⁰⁴ Jfr prop. 2004/05:85 s. 251.

¹⁰⁵ Lehrberg (2015) s. 96 f.

¹⁰⁶ Danelius & Ericsson (SvJT 2011) s. 858.

4 Partsautonomin mellan aktieägare

4.1 Inledning

Kapitlet redogör för hur pass långtgående röstbindningsåtaganden i aktieägaravtal kan vara utan att drabbas av ogiltighet eller annars på grund av oskälighet komma att jämkas. Kapitlet redogör därför för avtalsrättslig tolkning av röstbindningsklausuler, särskilda ogiltighetsnormer och oskäliga avtalsvillkor.

4.2 Principen om samtliga aktieägares samtycke

Principen om samtliga aktieägares samtycke, den s.k. SAS-principen, tar sikte på bolagsstämmobeslut. För det fall samtliga berörda aktieägare samtycker till ett beslut eller åtgärd möjliggör SAS-principen ett frånsteg från sådana aktiebolagsrättsliga regler vars enda syfte är att skydda nuvarande aktieägares rätt. För att avgöra huruvida en viss lagregel kan frångås med stöd av SAS-principen behöver man således se till lagstiftningsändamålet för den aktuella bestämmelsen. Det finns en mängd regler i aktiebolagslagen som är uppställda enbart i aktieägarnas intresse. Tilläggas ska att SAS-principen enbart är tillämplig på konkreta beslut eller åtgärder, varför det således inte är möjligt att samtycka till alla framtida beslut eller åtgärder av ett visst slag.¹⁰⁷ Denna frihet är betydligt vidare än bolagsordningsfriheten, aktieägare kan exempelvis samtycka till konkreta överträdelser av generalklausulerna och likhetsprincipen, trots att dessa inte kan frånskridas genom reglering i bolagsordningen.¹⁰⁸

Beslut och åtgärder som strider mot aktieägarskyddsregler strider vanligtvis mot sådana rättigheter som tillkommer samtliga aktieägare i aktiebolaget.

¹⁰⁷ Bergström & Samuelsson (2012) s. 81.

¹⁰⁸ Arvidsson (2010) s. 249.

Beslutet eller åtgärden berör därför vanligtvis samtliga aktieägare, varför samtycke oftast måste lämnas av samtliga aktieägare. Samtycket till ett visst beslut eller åtgärd kan lämnas vid fattandet av beslutet eller i efterhand och på så vis reparera överträdelsen av den aktuella aktiebolagsrättsliga bestämmelsen.¹⁰⁹

Sådana beslut som inte lagligen kan fattas ens med samtliga aktieägares samtycke är nulliteter. De regler som avser att skydda andra än aktieägarna, dvs. blivande aktieägare, borgenärer, anställda och andra som har rättigheter mot bolaget, är tvingande och kan inte åsidosättas ens genom enhälliga beslut av samtliga aktieägare. Till denna typ av regler hör bland annat de bestämmelser som har till syfte att skydda det bundna kapitalet, samt tvingande regler om bolagsorganens sammansättning, befogenheter och skyldigheter.¹¹⁰ Aktieägare kan således välja att med aktiebolagsrättslig verkan avstå från tvingande aktiebolagsrättsliga regler, dock enbart sådana som är stiftade i nuvarande aktieägares intresse.

4.3 Partsautonomin i aktieägaravtal

Genom SAS-principen kan aktieägare med aktiebolagsrättslig verkan samtycka till konkreta överträdelser av aktieägarskyddsregler. Den samtyckande aktieägaren kan därefter inte vinna framgång med en klandertalan mot beslutet.¹¹¹ Enligt denna princip är det däremot inte möjligt att samtycka till framtida icke konkreta överträdelser av aktieägarskyddsregler. Frågan är dock huruvida aktieägaravtal som innehåller bestämmelser som står i strid med aktiebolagslagen kan få obligationsrättslig verkan mellan parterna, trots att sådant samtycke inte hade kunnat lämnats enligt SAS-principen, antingen på grund av att det rör ett icke konkret framtida beslut eller för att beslutet i sig är en nullitet.

¹⁰⁹ Arvidsson (Ny Juridik 4:10) s. 57.

¹¹⁰ Prop. 1975:103 s. 416; prop. 2004/05:85 s. 202.

¹¹¹ Arvidsson (2010) s. 271.

Den avtalsrättsliga verkan av avtal mellan aktieägare är en avtalsrättslig fråga.¹¹² Det faktum att parterna inte kan samtycka till framtida icke konkreta överträdelser med aktiebolagsrättslig verkan borde i sig sakna betydelse för huruvida parterna rent avtalsrättsligt kan åta sig en förpliktelse att på bolagsstämman rösta för beslut som står i strid med aktieägarskyddsregler. Det är nämligen av vikt att hålla isär frågan om avtalsbundenhet mellan parterna och avtalets aktiebolagsrättsliga verkan.¹¹³

Den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen är klarlagd, mer problematisk är föreställningen om att avtalsrätten inte beaktar det faktum att avtalet är upprättat i en aktiebolagsrättslig miljö, något som Arvidsson kallar för den avtalsrättsliga separationsprincipen. De obligationsrättsliga verkningarna av ett aktieägaravtal ska enligt den avtalsrättsliga separationsprincipen inte bedömas utifrån vad som är aktiebolagsrättsligt tillåtet.¹¹⁴ Detta ligger visserligen i viss mån i linje med vad lagstiftaren framhåller i förarbetet till den nuvarande aktiebolagslagen. Aktiebolagslagen reglerar inte möjligheterna till och den obligationsrättsliga verkan av avtal mellan aktieägarna.¹¹⁵ Utgångspunkten är därför att aktieägaravtal omfattas av avtalsfrihet. Parterna är således fria att själva reglera det obligationsrättsliga förhållandet mellan dem som aktieägare.

Den bakomliggande rätten kan dock ha inverkan på vad som är avtalsrättsligt godtagbart. Aktiebolagsrätten kan tänkas påverka den obligationsrättsliga verkan av aktieägaravtal på flera olika sätt. Vissa aktiebolagsrättsliga bestämmelser är enligt doktrin kopplade till speciella avtalsrättsliga ogiltighetsnormer, som därmed medför att avtalsbestämmelser som syftar till överträdelser av dessa per automatik blir ogiltiga.¹¹⁶ För det fall den aktuella bestämmelsen i aktiebolagslagen inte är kopplad till en sådan avtalsrättslig ogiltighetsnorm kan bestämmelsen

¹¹² Jfr prop. 2004/05:85 s. 251 & s. 546 f.

¹¹³ Jfr Sjöman (2008) s. 57.

¹¹⁴ Arvidsson (2010) s. 283.

¹¹⁵ Prop. 2004/05:85 s. 251.

¹¹⁶ Se avsnitt 4.5.

ändock inverka på aktieägaravtalet genom att den tillmäts betydelse vid en eventuell oskälighetsbedömning med tillämpning av 36 § AvtL.¹¹⁷ Vidare kan aktiebolagsrätten påverka resultatet vid tolkning eller utfyllning av aktieägaravtalet.¹¹⁸ Den bakomliggande aktiebolagsrätten kan därför sägas smitta av sig på avtalsrätten.¹¹⁹

4.4 Tolkning av aktieägaravtal

En viktig första fråga för att kunna avgöra huruvida en röstbindningsklausul i ett aktieägaravtal medför en obligationsrättslig skyldighet att rösta för ett visst beslut är hur röstbindningsklausulen i fråga rent avtalsrättsligt ska tolkas.

Röstbindningsklausuler i aktieägaravtal brukar vara generellt utformade och enbart stipulera en skyldighet för avtalsparterna att utnyttja sin rösträtt på bolagsstämman i enlighet med ett beslut fattat på ett föregående partnermöte mellan de avtalsbundna aktieägarna.¹²⁰ Frågan är därmed huruvida en sådan generellt utformad röstbindningsklausul anses innebära ett åtagande att rösta för alla typer av beslut som fattats på partnermötet. Åtagandet skulle underförstått kunna innebära en skyldighet att rösta för endast sådana beslut som inte står i strid med aktiebolagsrätten. Något som ligger närmare till hands är att avtalet fylls ut och kompletteras med de restriktioner som följer av den bakomliggande aktiebolagsrätten.¹²¹

I det ovan redogjorda rättsfallet NJA 1972 s. 29 fann HD att röstbindningsklausulen var gällande mellan parterna. Trots att förvärvaren av aktierna inte valde att följa säljarens direktiv om röstning på bolagsstämman vid val av styrelseledamöter fann HD, med hänsyn till de effekter som en efterlevnad av avtalsvillkoret hade haft för bolaget, att förvärvarens agerande inte stod i strid med röstbindningsklausulen. Bolaget

¹¹⁷ Hellner (1999) s. 269 ff.

¹¹⁸ Jfr Bernitz (2013) s. 89; Lehrberg (2009) s. 20.

¹¹⁹ Hellner (1999) s. 260.

¹²⁰ Roos (1969) s. 87; Lehrberg (2015) s. 133; Stattin & Svernlöv (2013) s. 42 f.

¹²¹ Arvidsson (2010) s. 284.

befann sig vid tidpunkten för valet av styrelseledamöter i en svår sits, till stor del till följd av säljarens agerande så som styrelseledamot och verkställande direktör i bolaget. HD fann därför att röstbindningsklausulen enbart förpliktigade förvärvaren att rösta i enlighet med säljarens direktiv om detta kunde bedömas möjliggöra den omläggning av bolaget som var påkallad med anledning av det allvarliga läget som bolaget befann sig i. Med hänsyn till de föreslagna styrelseledamöterna hade förvärvaren enligt HD inte kunnat rösta på ett annorlunda sätt och hade därför inte gjort sig skyldig till avtalsbrott.

Hellner framför att HD tolkade röstbindningsklausulen i uppenbar strid med dess ordalydelse på ett sätt som tog hänsyn till aktiebolagsrättsliga förhållanden. HD valde att tolka in bolagets intressen i avtalet mellan förvärvaren och säljaren. Aktieägare som är obundna av röstbindningsklausuler kan rösta för beslut som hindrar en nödvändig omläggning av ett bolag, att HD därför beaktade bolagets intresse beskrivs av Hellner som uppseendeväckande. Skulle principen dras ut till sitt yttersta skulle det innebära att röstbindningsklausuler skulle kunna åsidosättas om beslutet i fråga skulle leda till starkt skadliga konsekvenser för bolaget. Hellner påpekar dock att så inte borde vara fallet med tanke på att det var fråga om ett villkor vid en överlåtelse som gällde under hela säljarens livstid och därmed inte kunde upphöra att gälla på ett sådant sätt som aktieägaravtal kan.¹²²

HD kom fram till sitt resultat genom en skälighetstolkning av avtalet, vilket även kallas för dold kontroll. 36 § AvtL fanns inte vid tiden för avgörandet. Idag anses det att en öppen kontroll vid jämkning av avtal är att föredra framför en närmast fiktiv tolkning av avtalet. En öppen kontroll görs genom att domstolen genom tolkning fastställer den korrekta innebörden av avtalet för att sedan jämka avtalet i enlighet med 36 § AvtL om så behövs.¹²³

¹²² Hellner (1999) s. 263.

¹²³ Hellner (1999) s. 270.

Avtalslagen innehåller inga uttryckliga bestämmelser om hur avtal ska tolkas, men däremot har en omfattande praxis på området vuxit fram.¹²⁴ I NJA 2014 s. 960 uttalade HD att grundläggande för all avtalstolkning är vad parterna gemensamt har åsyftat vid tidpunkten för avtalsslutet. Den gemensamma partsavsikten går före avtalets ordalydelse. I de fall en gemensam partsavsikt inte kan fastställas ska avtalstolkningen istället ske enligt objektiva grunder. Utgångspunkten blir då det omtvistade avtalsvillkorets ordalydelse. För det fall att avtalsvillkorets ordalydelse ger utrymme för flera möjliga tolkningar ska ledning sökas genom en systematisk tolkning av avtalet. När avtalets systematik inte ger någon ledning för tolkningen ska ledning istället sökas mot bakgrund av den dispositiva rätten.

Det är viktigt att skilja mellan avtalsklausuler som är vaga och avtalsklausuler som är grovt utformade.¹²⁵ En generellt utformad röstbindningsklausul som stipulerar en skyldighet för avtalsparterna att på bolagsstämman utnyttja den rösträtt som är knuten till aktierna i enlighet med ett tidigare fattat beslut av avtalsparterna är i sig inte otydlig, det ligger närmare till hands att säga att klausulen är grovt utformad.¹²⁶ På grund av bristande finhet särskiljer inte klausulen mellan icke klanderbara beslut, klanderbara beslut och sådana beslut som utgör nulliteter. Genom tolkning av avtalet får frågan huruvida en lucka föreligger i avtalet som behöver utfyllas avgöras.¹²⁷

Avtalsvillkor tolkas oftast mot bakgrund av dess rättsliga kontext. Den bakomliggande rätten används därigenom som en jämförelsenorm, varigenom ett krav på tydlighet ställs på den part som påstår att avtalsklausulen ska tolkas på ett sätt som avviker från den bakomliggande rätten.¹²⁸ Det ligger därför nära till hands att konstatera att det föreligger en

¹²⁴ Svensson (2005) s. 461.

¹²⁵ Svensson (2005) s. 471 f.

¹²⁶ Arvidsson (2010) s. 284.

¹²⁷ Arvidsson (2010) s. 206 f.

¹²⁸ Lehrberg (2009) s. 154.

lucka i avtalet och att denna lucka därmed ska fyllas ut med den bakomliggande aktiebolagsrätten. På så vis medför en generellt utformad röstbindningsklausul enbart ett åtagande att rösta för sådana beslut som inte står i strid med aktiebolagsrätten.

En första förutsättning för att en aktieägare som är avtalspart i ett aktieägaravtal ska bli obligationsrättsligt förpliktigad att rösta för klanderbara beslut och sådana beslut som utgör nulliteter är att en sådan förpliktelse tydligt framgår ur röstbindningsklausulen. Även om så är fallet, blir den nästkommande frågan huruvida vissa aktiebolagsrättsliga bestämmelser är kopplade till särskilda avtalsrättsliga ogiltighetsnormer eller annars om röstbindningsklausulen kan anses vara oskälig.

4.5 Synpunkter i doktrin beträffande avtalsfriheten i aktieägaravtal

Synpunkterna i doktrin kring avtalsfriheten i aktieägaravtal är vitt skilda. I doktrin råder det osäkerhet kring i vilken mån en klausul som är aktiebolagsrättsligt otillåten kan medföra obligationsrättslig verkan mellan parter i ett aktieägaravtal.¹²⁹ Parterna är därmed enligt vissa förespråkare inte fria att själva reglera rättsförhållandet mellan dem som aktieägare. Kansmark & Roos menar att det enligt dem är självfallet att ett aktieägaravtal inte får innehålla några föreskrifter som inskränker aktieägarnas rättigheter enligt tvingande regler i aktiebolagslagen, exempelvis minoritetsskyddsregler. Sådana bestämmelser blir enligt dem ogiltiga per automatik.¹³⁰ Deras ståndpunkt måste således vara att tvingande regler i aktiebolagslagen är kopplade till ogiltighetsnormer som gör det omöjligt att i avtal med obligationsrättslig verkan förpliktiga någon att frångå dessa regler.

¹²⁹ Ramberg (2011) s. 30.

¹³⁰ Kansmark & Roos (1994) s. 33; Roos (1969) s. 287 ff.

Arvidsson instämmer inte med Kansmark & Roos och gör i detta avseende istället skillnad på obligatoriska normer och absolut obligatoriska normer. Absolut obligatoriska normer är sådana aktiebolagsrättsliga regler som inte ens kan frånskridas genom principen om samtliga aktieägares samtycke, d.v.s. sådana regler som inte omfattas av samtyckesbehörigheten. En norm är istället att anse som obligatorisk om den aktiebolagsrättsliga regeln inte kan frånskridas genom att en bestämmelse i bolagsordningen införs härom, men som däremot kan frångås genom principen om samtliga aktieägares samtycke.¹³¹ Enligt denna definition utgörs de absolut obligatoriska normerna av sådana regler som syftar till att skydda externa intressen, medan de obligatoriska normerna är sådana regler som syftar till att skydda nuvarande aktieägares intressen.¹³²

Arvidsson menar att en röstbindningsklausul bör fränkännas verkningar mellan parterna i den mån ett aktieägaravtal direkt eller indirekt medför skyldigheter att rösta för eller att samtycka till åtgärder som strider mot absolut obligatoriska normer. Det innebär att det genom ett aktieägaravtal inte går att förpliktiga någon att rösta för eller samtycka till ett beslut som inte ens hade kunnat fattas genom principen om samtliga aktieägares samtycke. En bestämmelse som föreskriver en skyldighet för parterna att medverka till en överträdelse av en absolut obligatorisk norm blir enligt detta synsätt per automatik ogiltig och ska därmed inte hanteras inom ramen för 36 § AvtL.¹³³

Vidare framför Arvidsson att de obligatoriska normerna inte underkastas några särskilda ogiltighetsgrunder, avtalsfriheten är därmed vidare än bolagsordningsfriheten. Det är således enligt Arvidsson möjligt att genom ett aktieägaravtal binda avtalsparterna till att rösta för eller samtycka till överträdelser av obligatoriska normer. Avtalsparterna i ett aktieägaravtal kan därmed enligt detta synsätt göra avkall på de aktiebolagsrättsliga

¹³¹ Arvidsson (2010) s. 240.

¹³² Arvidsson (2010) s. 249; jfr prop. 2004/05:85 s. 202.

¹³³ Arvidsson (2010) s. 284 & 291.

minoritetsskyddsreglerna med obligationsrättslig verkan.¹³⁴ Det ska dock påpekas att arrangemang av detta slag förlorar sin verkan för det fall ägarkretsen består av icke avtalsbundna ägare som inte samtycker till överträdelse av aktieägarskyddsregler och därmed väljer att klandra ett bolagsstämmebeslut som står i strid mot obligatoriska normer. För att ett beslut som strider mot en obligatorisk norm ska resultera i ett rättsenligt beslut fordras som ovan visats samtycke av samtliga berörda aktieägare.¹³⁵

Samtyckesbehörigheten enligt principen om samtliga aktieägares samtycke är visserligen avgränsad på ett sådant sätt att aktieägare inte kan lämna generella samtycken, samtycket måste som ovan framförts avse ett konkret beslut eller åtgärd. Arvidsson menar att detta synsätt visserligen i viss mån även är applicerbart på avtalsfriheten i ett aktieägaravtal. Det är dock enligt Arvidsson inte motiverat att helt fränkänna aktieägarna en sådan avtalsfrihet, varför det således enligt honom är möjligt att som aktieägare i ett aktieägaravtal åta sig generella förpliktelser att rösta för beslut som medför överträdelse av obligatoriska normer.¹³⁶ Obligatoriska normer är därmed avtalsrättsligt dispositiva enligt detta synsätt. Hänsynstaganden till aktieägarskyddet kan däremot enligt Arvidsson inverka vid en eventuell avtalstolkning, vid utfyllning av avtalet samt även motivera jämkning av avtalet med stöd av 36 § AvtL.¹³⁷

Arvidssons syn på rättsläget är raka motsatsen till vad Kansmark & Roos framfört. Sjöman påtalar att han också uppfattat rättsläget på så vis att avtalsbestämmelser som innebär en minoritetsskyddsinskränkning får träffas och är giltiga.¹³⁸ Sandström framför att gällande rätt inte har ett faktiskt svar på frågan, men att praktiska skäl talar för att aktieägaravtal bör ges långtgående bindande verkan mellan avtalsparterna.¹³⁹ Bergström & Samuelsson framför att aktieägare bör kunna åta sig att rösta för eller

¹³⁴ Arvidsson (2010) s. 291 ff.

¹³⁵ Arvidsson (2010) s. 249 & s. 293.

¹³⁶ Arvidsson (2010) s. 292 f.

¹³⁷ Arvidsson (2010) s. 293.

¹³⁸ Sjöman (2008) s. 60.

¹³⁹ Sandström (2012) s. 83.

samtycka till beslut som strider mot minoritetsskyddsregler. De har svårt att finna några vägande skäl för att ägarskyddet skulle inverka på avtalsfriheten. Vad gäller de absolut obligatoriska normerna bör dessa inskränka avtalsfriheten eftersom dessa är till för att skydda bolagets borgenärer.¹⁴⁰ Stattin och Svernlöv framför att parter i ett aktieägaravtal i praktiken enbart kan disponera över minoritetsskyddsregler, d.v.s. obligatoriska normer enligt Arvidssons terminologi, för det fall samtliga aktieägare är parter i aktieägaravtalet.¹⁴¹ Som Arvidsson påpekar förlorar arrangemang av detta slag sin verkan för det fall ägarkretsen består av icke avtalsbundna ägare som inte samtycker till överträdelse av aktieägarskyddsregler och därmed klandrar ett eventuellt beslut som står i strid mot sådana regler.

Lindskog instämmer med Arvidsson vad gäller verkan av aktieägaravtal som innebär en kränkning av obligatoriska normer, sådana överenskommelser får enligt honom träffas och är giltiga. Lindskog ifrågasätter dock Arvidssons slutsats vad gäller aktieägaravtal som står i strid med absolut obligatoriska normer. Lindskog står för den mest långtgående åsikten vad gäller den obligationsrättsliga verkan av aktieägaravtal som står i strid med sådana normer. Det faktum att en avtalspart har åtagit sig att göra något som denne enligt aktiebolagslagen inte får göra behöver inte nödvändigtvis vara ett skäl att befria avtalsparten från sitt åtagande.¹⁴² Lindskog menar således till synes att det inte finns någon ogiltighetsnorm knuten till absolut obligatoriska normer och att avtalsförpliktelser som står i strid med dessa normer därmed inte per automatik blir ogiltiga.

Den allmänna uppfattningen i doktrin är att avtalsbestämmelser i strid med absolut obligatoriska normer per automatik är ogiltiga, medan avtalsbestämmelser som innehåller inskränkningar av minoritetsskyddet får

¹⁴⁰ Bergström & Samuelsson (2012) s. 182 f.

¹⁴¹ Stattin & Svernlöv (2013) s. 39.

¹⁴² Lindskog (SvJT 2011) s. 284 f.

träffas och är giltiga.¹⁴³ Utgångspunkten måste därför vara att aktieägaravtal kan innehålla inskränkningar i förhållande till obligatoriska normer med bindande verkan mellan parterna, vari den bortre gränsen för en parts bundenhet sätts av 36 § AvtL. Frågan är dock hur rättsläget ser på avtalsbestämmelser som medför en skyldighet att medverka till överträdelse av absolut obligatoriska normer.

4.6 Särskilda ogiltighetsnormer och de absolut obligatoriska normerna

För att en avtalsbestämmelse ska bli ogiltig per automatik krävs det att bestämmelsen i sig omfattas av en ogiltighetssanktion eller en avtalsrättslig ogiltighetsnorm. I annat fall får eventuell oskälighet avgöras inom ramen för 36 § AvtL. Utöver de ogiltighetsregler som följer av avtalslagen finns ett antal ogiltighetssanktioner utspridda i diverse lagar, samtidigt som vissa ogiltighetsnormer utvecklats i praxis. En sådan ogiltighetsnorm gäller för avtal som står i strid med lag eller goda seder. Lagstiftaren ville dock inte införa en allmän regel om ogiltighet när avtal står i strid med lag eller goda seder. Istället skulle det överlämnas till domstolarna att utifrån omständigheterna i det enskilda fallet avgöra frågan om ogiltighet.¹⁴⁴

Nial framför att röstbindningsklausuler kan vara ogiltiga när de har till syfte att åstadkomma ett bolagsstämmobeslut som står i strid med lag eller goda seder.¹⁴⁵ I NJA 1997 s. 93 uttalade HD att bedömningen kring huruvida ett avtal som står i strid med lag är ogiltigt, när en sådan ogiltighetspåföljd inte uttryckligen följer av lagen, får bedömas i varje typfall utifrån en analys av syftet med lagregeln, behovet av en ogiltighetspåföljd samt vilka konsekvenser ogiltighetspåföljden kan medföra för exempelvis godtroende medkontrahenter.

¹⁴³ Sjöman (2008) s. 60.

¹⁴⁴ Adlercreutz & Gorton (2011) s. 298 f.

¹⁴⁵ Roos (1969) s. 308.

Roos framför att röstbindningsklausuler som avser att förpliktiga parterna till att fatta sådana beslut som utgör nulliteter inte bör vara bindande mellan parterna.¹⁴⁶ Huruvida samtliga absolut obligatoriska normer i aktiebolagslagen är avtalsrättsligt tvingande enligt gällande rätt går inte att uttala sig om. Arvidsson förespråkar därför en principiell norm som ogiltigförklarar samtliga avtalsklausuler som syftar till överträdelser av absolut obligatoriska normer. En fördel med en sådan principiell norm är att det onödiggör diskussioner kring avtal i strid med lag.¹⁴⁷ Den norm som förespråkas av Arvidsson ger dock inte uttryck för gällande rätt, utan är snarare av de lege ferenda-karaktär. I nuläget fordras därför fortsatt en diskussion kring avtal i strid med lag för att avgöra huruvida de absolut obligatoriska normerna är möjliga att obligationsrättsligt frångå genom avtal.

Bolagsstämmobeslut i strid mot absolut obligatoriska normer är enligt 7 kap. 51 § andra stycket 1 p. ABL alltid nulliteter. Det innebär däremot inte att röstbindningsklausuler som syftar till att fatta sådana beslut skulle vara ogiltiga. En sådan ogiltighetpåföljd för avtal i strid med de absolut obligatoriska normerna följer inte uttryckligen av lagen. Mot bakgrund av NJA 1997 s. 93 innebär därför det faktum att ett beslut är en nullitet inte i sig att en avtalad förpliktelse att rösta för ett sådant beslut per automatik är ogiltig. En analys av syftet med lagregeln, behovet av en ogiltighetspåföljd och en bedömning av vilka konsekvenser en ogiltighetspåföljd skulle medföra måste först analyseras.

Många av de absolut obligatoriska normerna är däremot uttryckligen ogiltighetssanktionerade, på så vis att aktiebolagslagen föreskriver att avtal i strid mot bestämmelsen blir ogiltiga. Ett exempel på en rättshandling som omfattas av en sådan ogiltighetssanktion är utlåning i strid mot låneförbudet.

¹⁴⁶ Roos (1969) s. 308.

¹⁴⁷ Arvidsson (Ny Juridik 4:11) s. 7; Arvidsson (2010) s. 283 f.

Enligt 21 kap. 11 § ABL blir en sådan rättshandling ogiltig.¹⁴⁸ Paragrafen reglerar de civilrättsliga följderna av ett förbjudet lån och stadgar inte enbart ett förbud mot sådana rättshandlingar. Bestämmelsen tar dock enbart sikte på rättshandlingen mellan bolaget och lånemottagaren.¹⁴⁹ En aktieägare har ingen självständig beslutskompetens inom bolaget, en annan sak är att en aktieägare i vissa fall ensamt kan förfoga över bolagsstämmans kompetens. Röstning på bolagsstämman syftar enbart till att påverka bolagsstämmans beslut, bolagsstämman har däremot inte någon behörighet att själva verkställa sina beslut.¹⁵⁰ Röstbindningsklausuler omfattas därmed inte av ogiltighetssanktionen och en förpliktelse att rösta för ett sådant beslut kan således inte vara ogiltigt på den grunden att bestämmelsen ogiltigförklarar lånet.

För att avgöra huruvida röstbindningsklausuler som syftar till att binda aktieägare till att fatta beslut i strid med absolut obligatoriska normer är ogiltiga måste det, som ovan redogjorts för, bedömas om sådana klausuler omfattas av särskilda avtalsrättsliga ogiltighetsnormer. Så blir fallet oavsett huruvida ett verkställt sådant beslut senare omfattas av en ogiltighetssanktion eller inte. Enligt NJA 1997 s. 93 blir det därför påkallat med en analys av syftet med lagregeln. De absolut obligatoriska normerna syftar till att värna om externa intressen. Det innebär enligt Arvidsson inte att de även måste betraktas som avtalsrättsligt tvingande, men han menar att det inte finns några berättigade partsintressen för att upprätthålla sådana avtalade skyldigheter.¹⁵¹

Stattin är dock inte lika säker på att sådana åtaganden kan anses vara ogiltiga per automatik, även om han finner lösningen tilltalande. Stattin menar till synes att det inte finns några särskilda avtalsrättsliga ogiltighetsnormer knutna till de absolut obligatoriska normerna och att även avtalsbestämmelser som står i strid med sådana regler därför får bedömas

¹⁴⁸ Arvidsson (2010) s. 238.

¹⁴⁹ Prop. 2004/05:85 s. 435 f.

¹⁵⁰ Arvidsson (2010) s. 121 ff.

¹⁵¹ Arvidsson (2010) s. 283 f.

utifrån 36 § AvtL.¹⁵² En liknande syn framförs av Lindskog. Han menar att en aktieägare inte har någon lojalitetsplikt mot bolaget, aktieägaren röstar som denne behagar. För det fall bolagsstämman fattar ett beslut i strid med en absolut obligatorisk norm är beslutet överksamt. Det är enligt Lindskog därför svårt att se det bakomliggande skyddsbehovet som motiverar en ogiltighetspåföljd för förpliktelser att rösta för beslut i strid mot absolut obligatoriska normer. En aktieägare kan visserligen ådra sig skadeståndsansvar enligt 29 kap. 3 § ABL för det fall denne medverkar till överträdelse av aktiebolagslagen, det i sig är dock enligt Lindskog inte ett skäl för att befria avtalsparten från vad denne åtagit sig i avtalet.¹⁵³

8 kap. 41 § andra stycket ABL medför förvisso ett förbud för styrelsen eller annan ställföreträdare för ett aktiebolag att verkställa ett beslut som fattats i strid med en absolut obligatorisk norm. Här bör det dock påpekas att det faktum att beslutet i sig är överksamt inte nödvändigtvis innebär att det dessutom är överksamt i förhållande till tredje man. Aktiebolaget kan i vissa fall bli bundet av ett beslut som sedermera har verkställts trots att det strider mot absolut obligatoriska normer. Som exempel kan 17 kap. 6 § ABL framföras, bestämmelsen innehåller ett godtrosskydd för mottagare av värdeöverföringar som beslutats och verkställts i strid med aktiebolagslagen.¹⁵⁴ Det är därför i min mening inte svårt att se de bakomliggande skyddsbehoven för en ogiltighetspåföljd. Det är inte den enskilda aktieägaren som behöver skyddas, utan det är de externa intressena som de absolut obligatoriska reglerna är tänkt att skydda. Genom att ett verkställt beslut som skett i strid mot absolut obligatoriska normer i vissa fall inte drabbas av ogiltighet gentemot en godtroende tredje man kan därmed bolagets borgenärer komma att skadas. Det bakomliggande syftet med många av de absolut obligatoriska normerna skulle därför kunna komma att förfelas om det vore möjligt att förpliktiga aktieägare att rösta för sådana beslut. Att dela upp de aktiebolagsrättsliga bestämmelserna i

¹⁵² Stattin (2008) s. 265.

¹⁵³ Lindskog (SvJT 2011) s. 284 f.

¹⁵⁴ Johansson (2011) s. 205.

obligatoriska normer och absolut obligatoriska normer och därigenom tillskriva förpliktelser i strid med absolut obligatoriska normer ogiltighet torde ligga i linje med gällande rätt.

4.7 Röstbindningsklausuler som ett oskäligt avtalsvillkor

För det fall en röstbindningsklausul tydligt stadgar en skyldighet att rösta för beslut som står i strid med obligatoriska normer blir den nästkommande frågan om och i sådant fall när en sådan förpliktelse anses vara oskälig. Till följd av den processrättsliga dispositionsprincipen har även generalklausulen en viktig funktion vid röstbindningar som berör de absolut obligatoriska normerna.¹⁵⁵

Det råder inga tvivel om att röstbindningsklausuler i aktieägaravtal kan komma att jämkas.¹⁵⁶ Ett avtalsvillkor får enligt 36 § AvtL jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Vid bedömningen ska enligt bestämmelsens andra stycke särskild vikt fästas vid huruvida någon av parterna intar en underlägsen ställning i förhållande till den andra parten. Häri kan både kunskapsmässiga och ekonomiska skillnader mellan parterna beaktas.¹⁵⁷ I de fall då parterna är jämbördiga ska bestämmelsen tillämpas med en betydande återhållsamhet. Genom bestämmelsen kan en domstol lämna ett avtalsvillkor utan verkan och därigenom ogiltigförklara avtalsvillkoret. Bestämmelsen är dock framförallt tänkt att fungera som en jämningsregel.¹⁵⁸ Domstolen har frihet att välja den eller de lösningar som är de mest praktiska i den aktuella situationen i enlighet med parts yrkade.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Arvidsson (Ny Juridik 4:11) s. 15.

¹⁵⁶ Hellner (1999) s. 269.

¹⁵⁷ Grönfors & Dotevall, Avtalslagen (2018-09-07, Zeteo), kommentaren till 36 §.

¹⁵⁸ Bernitz (2013) s. 157 f.

¹⁵⁹ Prop. 1975/76:81 s. 109.

Bestämmelsen har en synnerligen bred räckvidd och kan bli applicerbar på alla slags avtalstyper inom förmögenhetsrätten, däribland aktieägaravtal.¹⁶⁰ De fyra omständigheterna som kan beaktas vid tillämpandet av bestämmelsen gör lagstadgandet heltäckande.¹⁶¹ För att bestämmelsen ska bli tillämpbar krävs det enbart att det är fråga om oskälighet och att det är ett avtalsvillkor som ger upphov till oskäligheten. Avtalsvillkoret behöver inte vara oskäligt i sig, det är tillräckligt att avtalsvillkoret får en sådan effekt i det enskilda fallet.¹⁶² Detta gör att det många gånger kan vara svårt att förutse huruvida bestämmelsen kan komma att tillämpas, vilket har fått vissa att påstå att det inte finns något urskiljbart mönster för hur och när bestämmelsen kan komma att tillämpas.¹⁶³ Principerna för hur oskälighetsbedömningen ska göras diskuteras dock ingående i förarbeten, i doktrin och praxis.

4.7.1 Oskälighetsbedömning för röstbindningsklausuler som avser obligatoriska normer

En första bedömningspunkt för huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt är den bakomliggande dispositiva rätten. Som ovan visats är de obligatoriska normerna avtalsrättsligt dispositiva.¹⁶⁴ Den bakomliggande rätten fungerar som en måttstock och är utgångspunkten vid oskälighetsbedömningen eftersom den bakomliggande rätten ofta överensstämmer med samhällets rättsuppfattning. Ett avtalsvillkor kan givetvis inte betraktas som oskäligt enbart på den grunden att den avviker från den bakomliggande rätten.¹⁶⁵ Avtalsvillkoret och avvikelserna från den dispositiva rätten måste givetvis därtill betraktas som oskäliga i bestämmelsens mening.¹⁶⁶

¹⁶⁰ Von Post (1999) s. 274; Bernitz (2013) s.154 f.

¹⁶¹ Bernitz (2013) s. 154 f.

¹⁶² Munukka, Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 36 §, Lexino 2012-12-31.

¹⁶³ André (SvJT 1986) s. 548.

¹⁶⁴ Se avsnitt 4.5.

¹⁶⁵ Grönfors & Dotevall (2010) s. 271.

¹⁶⁶ Von Post (1999) s. 274.

För alla avtalsförhållanden, där ibland aktieägaravtal, kan det sägas att den part som är ekonomiskt eller kunskapsmässigt överlägsen inte ska utnyttja sitt övertag till uppenbar nackdel för motparten.¹⁶⁷ Ett avtalsvillkor kan bedömas som oskäligt i ett avtalsförhållande medan avtalsvillkoret bedöms som skäligt i ett annat, till exempelvis då ett avtalsvillkor som normalt hade betraktats som oskäligt istället utarbetats av jämställda parter efter noggranna överväganden.¹⁶⁸ Nackdelar i ett avtalsvillkor som missgynnar den ena parten kan även vägas upp genom att denne kompenseras i andra delar av avtalet.¹⁶⁹

För röstbindningsklausuler kan särskilt framföras att avtalsklausuler som ger den ena parten ensam beslutanderätt löper större risk att betraktas som oskäliga.¹⁷⁰ Det innebär att röstbindningsklausuler som är utformade i ett maktkoncentrerande syfte och som ger en part ensam beslutanderätt eller väldigt stor inflytande över hur röstningen på bolagsstämman ska ske löper risk att betraktas som oskälig. Sådana röstbindningsklausuler som i realiteten ger en aktieägare ensam beslutanderätt torde dock vara mycket sällsynta. Maktkoncentrerande röstbindningsklausuler fordrar i normalfallet flertalet anslutna aktieägare för att nå upp till en majoritet, samtidigt som maktspridande röstbindningsklausulerna är den vanligaste formen i mindre bolag.

Arvidsson framför att en presumtion för oskälighet för röstbindningsklausuler inte får förekomma. Utgångspunkten måste vara att aktieägaravtalet ska upprätthållas, särskilt då det är fråga om en kommersiell avtalsform. Det är omständigheterna i det enskilda fallet som avgör huruvida en röstbindningsklausul i ett aktieägaravtal ska ses som oskälig.¹⁷¹

¹⁶⁷ Grönfors & Dotevall, Avtalslagen (2018-09-07, Zeteo), kommentaren till 36 §.

¹⁶⁸ Grönfors & Dotevall, Avtalslagen (2018-09-07, Zeteo), kommentaren till 36 §.

¹⁶⁹ Prop. 1975/76:81 s. 118.

¹⁷⁰ Jfr Prop. 1975/76:81 s. 118 ff.

¹⁷¹ Arvidsson (2010) s. 292 f.

Följande exempel illustrerar Arvidssons uppfattning: aktieägarna i X AB har genom ett aktieägaravtal åtagit sig att på bolagsstämman rösta i enlighet med vad ett partnermöte beslutat, samt för det fall det krävs samtycka till stämmobeslut som motsvarar vad som beslutats på partnermötet.

Partnermötet beslutar om en utdelning i enlighet med kapitalskyddsreglerna. Den aktuella utdelningen ska dock fördelas mellan samtliga delägare, förutom delägare A. A vägrar därför att rösta i enlighet med det beslut som togs på partnermötet, medan övriga delägare röstar för beslutet. De övriga delägarna representerar tillräckligt med röster för att driva igenom utdelningsbeslutet på stämman, varför A väljer att klandra beslutet som står i strid med likhetsprincipen. Till följd av att aktieägaravtal inte erkänns aktiebolagsrättslig verkan blir stämmobeslutet därmed upphävt. Övriga delägare väljer därför att stämma A för avtalsbrott och yrkar att A ska åläggas att betala det avtalsenliga vitet.¹⁷²

I ett sådant scenario framför Arvidsson att det är motiverat att jämka förpliktelserna för A och därmed ogilla övriga delägares talan gentemot A. Omständigheterna i det enskilda fallet måste dock beaktas. Skulle delägarnas samarbete uttryckligen bygga på en vinstutdelningspolitik som direkt är knuten till den enskilde delägarens arbetsprestationer under året samtidigt som A inte bidragit med sin arbetsinsats under året hade utgången blivit en annan. A hade då inte nått framgång med sitt åberopande av 36 § AvtL och hade därmed blivit skyldig att erlægga det avtalsenliga vitet för sitt avtalsbrott.¹⁷³

4.7.2 Oskälighetsbedömning för röstbindningsklausuler som avser absolut obligatoriska normer

Oskälighetsbedömningen ska ta sikte på avtalsförhållandet mellan avtalsparterna. I förarbetet framförs att avtalets verkningar för tredje man

¹⁷² Arvidsson (2010) s. 293.

¹⁷³ Arvidsson (2010) s. 293 f.

inte bör inverka på tillämpningen av generalklausulen. En sådan hänsyn skulle kunna leda till godtyckliga och olämpliga resultat eftersom den part som åberopar jämkning av ett avtalsvillkor i regel enbart tar hänsyn till sitt eget intresse.¹⁷⁴

Uttalandet i förarbetet är intressant eftersom de absolut obligatoriska normerna är uppställda för att skydda externa intressen och inte aktieägarna. Generalklausulen är därför till synes av begränsat intresse för sådana röstbindningsklausuler som avser absolut obligatoriska normer. Bolagsstämmebeslutet blir en nullitet som de verkställande organen inte får lov att verkställa, det är först om de verkställande organen felaktigt verkställer ett ogiltigt beslut som den bundne aktieägaren kan komma att drabbas av skadliga konsekvenser. Genom att rösta för ett sådant otillåtet beslut riskerar aktieägaren att bli skadeståndsansvarig enligt 29 kap. 3 § ABL. Det i sig är enligt Lindskog inte ett skäl för att jämka röstbindningsklausulen. Det faktum att en avtalspart har åtagit sig att göra något som denne inte får behöver inte vara ett skäl för att befria avtalsparten från sitt åtagande.¹⁷⁵

Vid tillämpningen av generalklausulen kan i många fall hänsyn tas till innehållet i andra lagbestämmelser. Den som yrkar att ett avtalsvillkor ska jämkas eller lämnas utan hänseende kan åberopa att villkoret strider mot en tvingande lagbestämmelse. I de fall det inte finns en sanktionsbestämmelse som direkt anknyter till den tvingande lagbestämmelsen har generalklausulen en viktig uppgift att fylla genom möjligheten att jämka avtalsvillkoret.¹⁷⁶ Generalklausulen kan därmed fungera som ett komplement till ogiltighetsnormen för avtal som står i strid med lag eller goda seder. Huruvida samtliga absolut obligatoriska normer är avtalsrättsligt tvingande är inte på något sätt klarlagt. Vid tillämpningen av generalklausulen bör även här sådana resonemang som ska föras vid

¹⁷⁴ Prop. 1975/76:81 s. 56.

¹⁷⁵ Lindskog (SvJT 2011) s. 284.

¹⁷⁶ Prop. 1975/76:81 s. 121.

bedömningen om ett avtal står i strid med lag beaktas för att fastställa om det är fråga om en avtalsrättsligt tvingande lagbestämmelse.¹⁷⁷ På ett sådant vis hade de bakomliggande externa intressena kunnat komma till att beaktas även vid tillämpandet av generalklausulen, trots att avtalets verkningar för tredje man i normalfallet inte ska beaktas.

¹⁷⁷ Jfr prop. 1975/76:81 s. 122.

5 Sammanfattande diskussion och slutsats

Aktieägare kan använda sig av en mängd olika kontrolljusteringsmekanismer för att justera verkan av majoritetsprincipen och på så vis anpassa makten i bolaget efter aktieägarnas egna preferenser. Genom föreskrifter i bolagsordningen kan aktieägarna med aktiebolagsrättslig verkan införa röstvärdesdifferentiering och rösträttsbegränsning. Dessa kontrolljusteringsmekanismer kan likt röstbindningsklausuler i aktieägaravtal ske i såväl maktspridande som maktkoncentrerande syfte.

Genom en röstvärdesdifferentiering eller rösträttsbegränsning kan därmed makten i bolaget avskäras från faktiskt aktieinnehav genom att minoritetsaktieägarna ges ett större inflytande över bolaget än vad deras aktieinnehav hade gett upphov till utan sådana kontrolljusteringsmekanismer. Kontrolljusteringsmekanismer i bolagsordningen kan även användas för att öka inflytandet för aktieägare som redan besitter en stor del av rösterna i bolaget genom att göra dessa aktier röststarka efter införandet av ett nytt aktieslag i bolaget. Reglering i bolagsordningen kan därför ofta uppnå det syfte som många aktieägaravtal syftar till.

Problemet med kontrolljusteringsmekanismer i bolagsordningen är dels den begränsade bolagsordningsfriheten samt svårigheten att införa dem. För att införa en röstvärdesdifferentiering mellan olika aktieslag fordras det enligt 7 kap. 43 § ABL att förslaget biträds av samtliga aktieägare som är närvarande vid bolagsstämman och att dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget. En rösträttsbegränsning fordrar enligt 7 kap. 44 § ABL att förslaget biträds av minst två tredjedelar av de avgivna rösterna och nio tiondelar av de aktier som är företrädda vid bolagsstämman. I praktiken blir det därför mycket svårt att införa

rösträttsbegränsningar i börsnoterade aktiebolag efter det att bolaget har noterats och ägarkretsen blivit spridd. Det blir i princip omöjligt att införa röstvärdesdifferentieringar i redan börsnoterade bolag eftersom förslaget måste biträdas av samtliga aktieägare som är närvarande vid bolagsstämman. Svårigheterna att samla ett så brett stöd som krävs för att införa sådana kontrolljusteringsmekanismer gäller även för onoterade bolag.

Ett i praktiken vanligare sätt att åstadkomma en kontrolljustering av makten i aktiebolag är delvis därför genom aktieägaravtal. Nackdelen med aktieägaravtal är att dessa inte får aktiebolagsrättslig verkan. Det faktum att en aktieägare väljer att inte följa ett röstbindningsåtagande saknar således betydelse för verkan av det beslut som bolagsstämman fattar. Nackdelen i detta hänseende kan vägas upp genom att införa vitesklausuler i aktieägaravtalet. För det fallet vitesbeloppet är tillräckligt högt satt och därmed inte skapar en situation där en aktieägare faktiskt kan tjäna på att begå ett avtalsbrott, kan hotet om vite vara väl så effektivt som om att aktieägaravtalet hade haft aktiebolagsrättslig verkan.

En del hävdar att obligatoriska normer inte går att avtala bort med obligationsrättslig verkan mellan avtalsparterna och att sådana åtaganden per automatik blir ogiltiga. Kansmark & Roos menar att det är självklart att ett aktieägaravtal inte får innehålla några föreskrifter som inskränker minoritetsskyddsregler. För att en avtalsklausul per automatik ska bli ogiltig måste klausulen omfattas av en ogiltighetssanktion eller en avtalsrättslig ogiltighetsnorm. En röstbindningsklausul som syftar till att förpliktiga avtalsparterna att rösta för beslut i strid med obligatoriska normer omfattas inte av en ogiltighetssanktion eller en avtalsrättslig ogiltighetsnorm.

Aktieägarskyddsreglerna är enbart uppställda i aktieägarnas intresse och dessa bör därför givetvis även kunna förfoga över dessa efter eget tycke. Aktiebolagsrätten öppnar upp möjligheten för aktieägare att med aktiebolagsrättslig verkan förfoga över aktieägarskyddsreglerna genom SAS-principen, dock med den begränsningen att principen enbart är

tillämplig på konkreta beslut eller åtgärder. Den avtalsrättsliga verkan av avtal mellan aktieägare är en avtalsrättslig fråga. Det faktum att parterna inte kan samtycka till framtida icke konkreta överträdelser med aktiebolagsrättslig verkan enligt SAS-principen saknar betydelse för huruvida parterna kan åta sig en avtalsrättslig förpliktelse att på bolagsstämman rösta för beslut som står i strid med aktieägarskyddsregler.

Det kan finnas flertalet legitima intressen för att förpliktiga avtalsparterna att rösta för beslut som står i strid med obligatoriska normer. Ett sådant exempel är vinstdelning på ett sätt som står i strid med likhetsprincipen. Det kan därför ganska enkelt konstateras att de obligatoriska normerna inte omfattas av någon avtalsrättslig ogiltighetsnorm. Röstbindningsklausuler som avser obligatoriska normer är därför inte ogiltiga per automatik. Utgångspunkten är därför att aktieägaravtal omfattas av avtalsfriheten.

Den bakomliggande aktiebolagsrätten kan dock påverka hur aktieägaravtalet kan komma att tolkas samt vad som är avtalsrättsligt godtagbart. För det fall röstbindningsklausuler är tänkt att förpliktiga avtalsparterna att rösta för beslut som står i strid med obligatoriska normer måste detta tydligt framgå ur avtalsklausulen. Omständigheterna i det enskilda fallet kommer i sådana fall vara av stor betydelse vid en eventuell oskälighetsbedömning.

Generellt utformade röstbindningsklausuler kommer till följd av dess grovhet inte att tolkas som en skyldighet att rösta för beslut som står i strid med obligatoriska eller absolut obligatoriska normer. Avtalet kommer att fyllas ut och kompletteras med de restriktioner som följer av aktiebolagslagen. En annan sak är att avtalsparterna i aktieägaravtalet inte nödvändigtvis känner till aktieägarskyddsreglerna och olika avtalsrättsliga tolkningsmetoder och därmed utgår ifrån att de är förpliktigade att rösta för ett visst beslut.

Vad gäller de absolut obligatoriska normerna finns det inget legitimt intresse av att förpliktiga avtalsparterna att rösta för sådana beslut. Sådana

beslut är nulliteter och får inte heller verkställas av de verkställande organen i bolaget. Frågan om huruvida det går att förpliktiga en part att rösta för beslut som står i strid med absolut obligatoriska normer kan därför framstå som en fråga av enbart akademiskt intresse. Det faktum att ett verkställt sådant beslut i vissa fall står sig gentemot en godtroende tredje man gör att frågan även får praktisk betydelse.

För det fall röstbindningsklausulen tydligt stipulerar en skyldighet att rösta för ett beslut som står i strid med en absolut obligatorisk norm blir frågan huruvida en sådan klausul per automatik är ogiltig. Trots att vissa absolut obligatoriska normer omfattas ogiltighetssanktioner träffar dessa inte själva röstbindningsklausulen. Istället fordras en bedömning kring avtal i strid med lag för att avgöra huruvida röstbindningsåtagandet är ogiltigt per automatik. De absolut obligatoriska normerna syftar till att skydda externa intressen. Syftet med de absolut obligatoriska normerna hade enkelt kunnat förfelas om det var möjligt att obligationsrättsligt förpliktiga en aktieägare att rösta för ett beslut i strid med en sådan norm. Röstbindningsklausuler som avser absolut obligatoriska normer är därmed ogiltiga per automatik enligt särskilda ogiltighetsnormer. Till följd av den processrättsliga dispositionsprincipen har dock även den avtalsrättsliga generalklausulen en viktig funktion för att förhindra sådana röstbindningar.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1988:38, Ägande och inflytande i svenskt näringsliv.

Prop. 1975:103, Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.

Prop. 1975/76:81, Med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.

Prop. 1993/94:196, Ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.

Prop. 1997/98:99, Aktiebolagets organisation.

Prop. 2004/05:85, Ny aktiebolagslag.

Litteratur

Adlercreutz, A. & Gorton, L. (2011). *Avtalsrätt 1*. (13., [rev.] uppl.) Lund: Juristförlaget.

[Citeras: Adlercreutz & Gorton (2011)]

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Thomson Reuters Professional, Diss. Lund: Lunds universitet, 2010, Stockholm, 2010.

[Citeras: Arvidsson (2010)]

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, *Aktiebolagets grundproblem*, 4., [uppdaterade och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

[Citeras: Bergström & Samuelsson (2012)]

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, 8. kompletterade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013.

[Citeras: Bernitz (2013)].

Beyer, Claes & Båvestam, Urban, Är minoritetsskyddet befogat – finns det risk för minoritetsmissbruk? I Svernlöv, Carl (red.), *Aktiebolagslagens minoritetsskydd*, Stockholms universitet, Stockholm Centre for Commercial Law, Juridiska institutionen, Stockholm, 2008.

[Citeras: Beyer & Båvestam (2008)]

Grönfors, Kurt & Dotevall, Rolf, *Avtalslagen: en kommentar*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010.

[Citeras: Grönfors & Dotevall (2010)]

Hellner, Jan, Aktiebolagsrätt och avtalsrätt, i Gorton, Lars (red.), *Festskrift till Gunnar Karnell*, 1. uppl., Carlsson Law Network, Stockholm, 1999.

[Citeras: Hellner (1999)]

Johansson, Svante, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 10., omarb. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011.

[Citeras: Johansson (2011)]

Kansmark, Jan & Roos, Carl Martin, *Aktieägaravtal: en kortfattad handbok*, 2., [rev.] uppl., Fritze, Stockholm, 1994.

[Citeras: Kansmark & Roos (1994)]

Kleineman, Jan, Rättsdogmatisk metod, i Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

[Citeras: Kleineman (2013)]

Lehrberg, Bert, *Avtalstolkning: tolkning av avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område*, 5. uppl., Institutet för bank- och affärsjuridik (IBA), Uppsala, 2009.

[Citeras: Lehrberg (2009)]

Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, 1. uppl., Iusté, Uppsala, 2015.

[Citeras: Lehrberg 2015)]

Nerep, Erik, Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen i Gernandt, Johan, Kleineman, Jan & Lindskog, Stefan (red.), *Festskrift till Torkel Gregow*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010.

[Citeras: Nerep (2010)]

Ramberg, Christina, *Aktieägaravtal i praktiken*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011.

[Citeras: Ramberg (2011)]

Rodhe, Knut & Skog, Rolf, *Rodhes aktiebolagsrätt*, 23., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011.

[Citeras: Rodhe & Skog (2011)]

Roos, Carl Martin, *Avtal och rösträtt: en aktiebolagsrättslig studie*, Almqvist & Wiksell, Diss. Lund: Univ. Stockholm, 1969.

[Citeras: Roos (1969)]

Samuelsson, Per, Om klander och aktiebolagsrättslig nullitet i Lindell-Frantz, Eva (red.), *Festskrift till Lars Gorton*, Juristförlaget, Lund, 2007.

[Citeras: Samuelsson (2007)]

Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, 4. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

[Citeras: Sandström (2012)]

Sjöman, Erik, Bolagsordningen, aktieägaravtalet och minoriteten, i Svernlöv, Carl (red.), *Aktiebolagslagens minoritetsskydd*, Stockholms universitet, Stockholm Centre for Commercial Law, Juridiska institutionen, Stockholm, 2008.

[Citeras: Sjöman (2008)]

Stattin, Daniel, *Företagsstyrning: en studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning*, 2. uppl., Uppsala universitet, Uppsala, 2008.

[Citeras: Stattin (2008)]

Stattin, Daniel & Svernlöv, Carl, *Introduktion till aktieägaravtal*, 2. uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2013.

[Citeras: Stattin & Svernlöv (2013)]

Stattin, Daniel & Svernlöv Carl, Aktieägaravtalets funktion och innehåll, i Stattin, Daniel & Strandberg, Jenny (red.), *Aktieägaravtal: ett symposium*, Upplaga 1, Iustus förlag, Uppsala, 2018.

[Citeras: Stattin & Svernlöv (2018)]

Svensson, Ola, Tolkning och bristande finhet. Några kommentarer till NJA 1988 s. 408 i Flodgren, Boel (red.), *Avtalslagen 90 år: aktuell nordisk rättspraxis*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2005.

[Citeras: Svensson (2005)]

Von Post, Claes-Robert, *Studier kring 36 § avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden*, Jure, Diss. Stockholm: Univ., 2000, Stockholm, 1999.

[Citeras: Von Post (1999)]

Westerlund, Simona, Avtalsfrihet inom det aktiebolagsrättsliga normkomplexet, i Stattin, Daniel & Strandberg, Jenny (red.), *Aktieägaravtal: ett symposium*, Upplaga 1, Iustus förlag, Uppsala, 2018.

[Citeras: Westerlund (2018)]

Artiklar

Almlöf, Hanna, *När dispositiva lagregler blir tvingande*, Svensk Juristtidning 2017 s. 9.

[Citeras: Almlöf (SvJT 2017)]

André, Mathias, *Strukturer i 36 § avtalslagen*, Svensk Juristtidning 1986 s. 526.

[Citeras: André (SvJT 1986)]

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny Juridik 4:10 s. 42.

[Citeras: Arvidsson (Ny Juridik 4:10)]

Arvidsson, Niklas, *Kommentarer med anledning av ett arbete om aktieägaravtal*, Ny Juridik 4:11 s. 7.

[Citeras Arvidsson (Ny Juridik 4:11)]

Danelius, Johan & Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, Svensk Juristtidning 2011 s. 857.

[Citeras: Danelius & Ericson (SvJT 2011)]

Lindencrona, Carl, *Röstvärdesdifferenser – vart är vi på väg?*, Ny Juridik 2:07 s. 34.

[Citeras: Lindencrona (Ny Juridik 2:07)]

Lindskog, Stefan, *Aktieägaravtal – kommentarer med anledning av en avhandling*, Svensk Juristtidning 2011 s. 265.

[Citeras: Lindskog (SvJT 2011)]

Peczenik, Aleksander, *Juridikens allmänna läror*, Svensk Juristtidning 2005 s. 249.

[Citeras: Peczenik (SvJT 2005)]

Stattin, Daniel, *Om aktieägaravtal*, Juridisk Tidskrift nr 1 2004/05 s. 99.

[Citeras: Stattin (JT 2004/05)]

Lagkommentarer

Andersson, Johansson & Skog, Aktiebolagslagen (2018-07-03, Zeteo), kommentaren till 4 kap. 1 §, 7 kap. 8 §, 7 kap. 40 §, 7 kap. 43 §, 7 kap. 47 §, 7 kap. 51, 8 kap. 41 §.

Grönfors & Dotevall, Avtalslagen (2018-09-07, Zeteo), kommentaren till 36 §.

Munukka, Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 36 §, Lexino 2012-12-31.

Nerep, Adestam & Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 5 §, 7 kap. 40 §, 7 kap. 50 §, 7 kap. 51 §. Lexino 2018-10-09.

Rättsfallsförteckning

NJA 1972 s. 29

NJA 1997 s. 93

NJA 2011 s. 429

NJA 2014 s. 960